

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

[Ḥamishah Ḥumshe Torah]

‘im targum Onkelos, u-ferushe Rashi u-ve’ur ye-targum Ashkenazi

Sefer Be-reshit

Premsla, Yitshak Itshak ben Tsevi Hirsh

Ofenbakh, 568 [1807 oder 1808]

מא

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10084

אבערשענק אין ויין שענק
אמט וידער און : אונד דיוער
זעצטע דען בעכער אין דיא
האנד דען פרעה : (כג) דען
אבערבאקטיווטער אבער לים
ער הענגען , וויא יוסף איהגען
געדייטעט האטטע : (כג) אל-
לטן דער אבערשענק ער-
אוינגערטע ונד יוסף'ן גיכט ,
אונד פֿערגאס איהן ענדליך
פֿאלליג :

הַבּוֹשָׁקִים עַל בּוֹשְׁקֵהוּ וַיִּתֵּן הַבּוֹשֶׁ
עַל-יָדָהּ פְּרֻעָה : כִּי וַיֵּהֶת שֶׁ
הָאֵפִים תִּלְהַכֶּאֱשֶׁר פֶּתַר לָהֶם
יוֹסֵף : כִּי וְלֹא זָכַר שֶׁר-הַבּוֹשָׁקִים
אֶת-יוֹסֵף וַיִּשְׁכַּחְהוּ : פ
מֵא א וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנַתִּים יָמִים

מא (א) נאך פֿערלויף צווייאר יאָרהע : האטטע

רש"י

תרגום אונקלוס

הולדת אומך (יחזקאל ט"ז) וכן אחרי הובנס
את הכעע (ויקב' ג) שכיבוס על ידי אחרי'
וישא את ראש וגומר מנאס עם שאר עבדיו
שה' יוסף המצרותים שירתו לו בסעודתו,
חבר את לו שתוכס כמו שאו את ראש לשון
מנין : (כג) ולא זכר שר המשקים' בו ביום :
וישכחו' לאחר מלכאן מפני שתלה בו יוסף
לזכרו התקן להיות חסור שתי שנים שנאמר
אשרי הגבר אשר שם ה' מנטו ולא פנה א רהבי'
(תהלי' מ') ולא בטע על מצרי' הקרוי' רהבו
מא (א) ויהי מקץ כתרנוו מסוף וכל לשון קן סוף הוא : על
היסוד

באור

לכד : (כא) משקהו , שם אל הדבר אשר ישנה , אבל אשר היית משקהו דלעיל (פסוק י"ג) ,
הוא שם מאר אל הפועל והוא האדם הנותן את היין לשתות לאחרים , כ"כ הראש"ע וכד"ק
בארשים שרש שקה , וכן ת"א ויב"ע , אבל נזכר לפרש גם פה שהוא שם מאה , ושעורו ויש את
שר המשקים על התמכותו להיות משקהו , ובאופן זה תרגמו המתרגם האשכנזי : (כג) ולא
זכר וגו' , בו ביום : וישכחו , לאחר מלכאן . (רש"י) , וכן כתב הרשב"ם ולא זכר שר
המשקים את יוסף , שיד בגאחו כמו שביקש מוטו יוסף כי אם זכרתני אמת , וישכחו , וכן
מיונה אחר כן , עד שעה שהקנ"ה עשה ליוסף נשים והוצרך להזכירו עכ"ל , אבל הראש"ע טי'
ולא זכר שר המשקים , לא הזכירו נפשה אל פרעה , וכן ומשא ה' לא תזכרו עוד (ירמי' כ"ג ל"ו)
זכר את וסתי (אסתר ג' א') , והנה אין ראיותיו מכריעות , כי גם שם נזכר לפרש על הזכירה
בלב , המדקדק בכתובים יראה שיבא השרש הזה בבנין הקל על הזכירה בלב , ועל הזכירה נפשה
דרכו לבא בבנין הפעול , ואולם אחרי שאין הזכירה בלב פועל צדדיי מפני לאדם , לא יתקנו
הגוי , כי אם על ידי הזכירה נפשה , לכן פי' חו' לזכור את יוסף השבת לקדשו , וזכרו נפשה
וכן זכר את אשר עשה לך עמלק וגו' לא תשכח (דברי' כ"ה י"ז ו"ט) , אמרו בספרי זכור נפשה
ואל תשכח בלב , הענין הוא שעל ידי הזכירה נפשה , שהיא העשה המצויה , לא ישכח בלב
מחילא , וכן הענין כאן , על ידי שלא העלה שר המשקים את זכרון יוסף לפניו בגאחו ענית
הסתר , ולא שם אל לבו לזכור פתרון חלומו שפתר לו לטובה , גרם לו זה שנעשה הרושם האם
מנפשו , וישכחו מכל וכל , ונראה שמה שזכר רש"י והרשב"ם , וכן מתורגם כל' א' :
מא (א) מקץ , כתרנוו מסוף וכל לשון קן סוף הוא : שנחיים ימים , שתי שנים שלשו'
כדכתיב ימים תהיה גאלתו , ואם לא ינאל עד תלאת לו שנה תעיתה (ויקרא כ"ה כ"ב)

מקץ מא

תרגום אשכנזי שא

וּפְרָעָה חֵלֶם וְהִנֵּה עֹמֵד עַל-
הַיָּאָר : ז וְהִנֵּה מִן-הַיָּאָר עֹלָת
שִׁבְעַת פָּרוֹת יָפוֹת מְרֵאָהוּבָרְיָאֵת
בְּשָׂר וְתַרְעִינָה בְּאָחוּ : ג וְהִנֵּה
שִׁבְעַ

הַאֲטָמַע פְּרָעָה אֵינַעַן טְרוּיִם ,
אֵלֹו וּוְעַן עַר אִם פְּלוֹסַע
שְׁטִינְדַע : (ב) אֹונְד אֵוִידַעַם
פְּלוֹסַע קָאָמַעַן זִיבַעַן קִיחַע
הַעֲרִיף , שְׁאָן פֶּאָן אַנְזַעַהַעַן ,
אֹונְד שְׁטָאָרַק פֶּאָן פְּלוֹיִישׁ :
אֹונְד ווִיידַעַטַן אֹוּף רַעַר ווִיזַעַ :
(ג) אֹונְד אֵלֹו וּוְעַן

תרגום אונקלוס

רש"י

וּפְרָעָה חֵלֶם וְהִיא קָאִים עַל-נְהָרָא :
(ב) וְהִיא טְוִינְהָרָא סְלָקוּ שִׁבְעַת תּוֹרִן
שְׁפִיבִין לְמַחֲוִי וּפְטִימִן כְּשָׂר וְרַעֲוִין
בְּאָחוּ : (ג) וְהִיא שִׁבְעַ

הַיָּאָר * כֵּל שֶׁאֵר נִהְרֹת אֵינַס קְרוּוִין יָאֹורִים
חֻן מְטִילִים מִפְּנֵי שֶׁכֵּל הָאָרְץ עֲשׂוֹי יָאֹורִים
יָאֹורִים בִּידֵי אִדָּם וְנִילִים עוֹלָה בְּתוֹכָם וּמִשְׁקָה
אוֹתָם לְפִי שְׁאִין נִשְׁמִי יוֹרְדִין בְּמַנְרִים תְּדִיר
כַּשֶּׁאֵר אֲרֻבֹת : (ב) יִפּוֹת מְרֵאָה * סִימָן הוּא
לְיָמֵי שׁוֹבַע שֶׁהַנְּהָרוֹת נִרְאוֹת יִפּוֹת זֹו לְזֹו שְׁאִין
עֵין בְּרִיה נִרְהַ בְּמַנְרַתָּה : בְּאָחוּ * בְּאִנַּס

באור

מרי"ק

זל), וכן ימים או עשור (לעיל כ"ד כ"ה), וכן לעועדה מימים ימימה (שמות י"ג'), בפסח
מדבר שהוא משנה לשנה שליומה, אבל מקן שנתים בלא ימים היה משמע מקן שנה ויום
כדכתיב בן שנתו (ויקרא י"ב ו'), בתוך השנה קורוהו בן שנתו. (הרשב"ם), וכקראת שנה
לפי שנה השמש שנית אל הנקודה שהחלה מיומה, וכס' הישר ובר תחלת זה החשבון מחזיה
יום המחילו שתי השני הללו, ואמר שהם לביאות שר המשקים מניית הספר, וי"ב שנים
לשנת יוסף גם: חלם, איכנו פעל ביטוי, כי לא מכאנו ביטוי במקום עבר, אבל הוא
תואר ותחסר מלת ההרכבה היה, ופעורו הי' חלם, וכן ורכקה שמעת (לעיל כ"ז ה') :
על היאר פמוך היאר כמו ועליו מטה משנה (במדבר ז' כ'): היאר, כל שאר נהרות איננס
קרוי יאורים חון מנילום מפני שכל הארץ עשוי יאורים בידי אדם ונילום עולה
בתוכם ומשקה אותם לפי שאין נשמים יורדים במנרים תדיר כשאר ארבות. (רש"י), (וכן
סי' הרד"ק בשרשים שרש יאר), אבל אנקלוס תרגם יאור נהרא רק תרגם על יאוריהם
(שמו"ז י"ט), על אריתיהון, כי הונרך גם להנדיל ביניהם מפני שהוכיר גם על נהרתם ועל
יאוריהם והנה כלם יקראו לדעתו יאורים הגדולים נקראים נהרות ויאורים ואלו העשויים
חמירות ארבות בידי אדם גם הם יקראו יאורים ומנינו כי חדקל נקרא יאור כמו שכתוב ואנו
הייתי על יד הנהר הגדול הוא חדקל וגו', והנה איש אחד לבוש בדים (דניאל ד' ו'), ובתיב
והנה שנים אחרים עמדים אחד הנה לשפת היאר ואחד הנה לשפת היאר, ויאמר לאיש לבוש
הבדים אשר ממעל למימי היאר (שם י"ב ה' ו'), ולדעתי כדברי אנקלוס כן הוא כי יאור ונהר
לשון אחד ושניהם לשון אורה, וכן הנשם נקרא אור שנאמר הן פרש עליו אורו (איוב ל"ז'),
יפין ענן אורו (שם ל"ז י"א), וכמו שאמר רבי יוחנן כל אורה האמורה בליהו בירידת הנשמים
הכתוב מדבר ואולי בעבור שהנשמים בסנת המאורות והנהרות יעשו מהם יתחסו אל
האורות. (הרמב"ן): (ב) והנה מן היאר עלה, דרך ארץ לשתות הנהמות ביחד
וחודרות ועולות ורועות באחו. (הרשב"ם), ולשון הרמב"ן בעבור כי ארץ מנרים תשתה
מן היאור וממנו להם השובע והרעב ראה אותן עולות מן היאור והכרות סימן לחרישה
והשכלים סימן לקציר כמו שאמר אשר אין חריש וקציר. (לקמן מ"ה ו'), ראה כי היאור
לא יעלה רק מעט ואין חריש ואשר חרשו מעט במקומות הללו יבא קדים רוח ה' וישדוף
אותם כאשר ראה אותם שדופות קדים עכ"ל: יפוח מראה, סימן הוא לימי שובע שהנהרות
נראות יפות זו לזו שאין עין בריה נרה במנרתה: ובריאח, שם ובעלת פשר: באחו,
באנס

ווען נאך איהנען זיבען אונדערע
 קיהע דעררויף קאמען און
 דעם פלוסע, שלעכט פאן און
 זעהען, אונד מאגער פאן
 פלייש: אונד שטעללטען זיך
 נעכען יענען קידען, און
 אופער דען פלוסען: (ד) ריווע
 קיהע, וועלכע שלעכט פאן
 אנווערען אונד מאגער פאן
 פלייש ווארען, פראסען יענע
 אנועהנליכע אונד פליישגיטע
 קיהע אויף: ווארויף פרעה
 ערוואכטע: (ה) ער שלויף
 אכער ווידער איין, אונד
 טריימטע צום צווייטען
 מאלע: אלו ווען זיבען
 קערניגטע אונד

שבע פרות אחרות עלות
 אחריהן מן היאר רעות מראה
 ודקות בשר ותעמדה אצל
 הפרות על שפת היאר:
 ותאכלנה הפרות רעות
 המראה ודקות הבשר את שבע
 הפרות יפת המראה והבריאת
 ויקץ פרעה: ס וישן ויחלם
 שנית והנהי שבע שבליים עלות

בקנה

רש"י

תרגום אונקלוס

מ"ד י"ק (כל"א זמקף) כמו ישנא אהו (איוב
 ח'): (ג) ודקות בשר טי"כבז בלעז לשון
 דק (כמו טענוס כל"א דיכנע: שואף):
 (ד) ותאכלנה סיון שמהא כל שמחת השבע
 נשכחת

שבע תורו אחריון סלקו פתריח
 מו"גהרא בישן לטחיו וחסירו בשר
 וקטא לקבליהו דתורתא על-בין
 גהרא: (י) ואכלו תורתא דבישן
 לטחיו וחסירו בשר ות' שבע תורתא דשפירו לטחיו ופטיטתא ואתער פרעה:
 (י) וקטור וחלם תנינות וקא שבע שקליו סלקו בקניא

באור

באגם מרי"ק (זמקף) כמו ישנא אהו (איוב ח' י"א). (רש"י), ודעת הרמב"ן ו"ל שהוא סם לדג
 ועשב הגדל באגם ועל שפת הנהרות, ויתכן שהוא שן האגם אל העשב או מן העשב א האגם,
 ושרש המלה אהו וכו' תמורת ה"א: (ג) ודקות בשר, טי"כבז בלעז לשון דק (רש"י), כמו
 טענוס, כל"א (דיכני, שואף): ותעמדה אצל הפרות, כגון וקדוב להן והוא סיון שלא
 יהא הספק בין שני השבע ושני הרעב ואף על פי שלא ספר זה ליוסף ואולי המראה והספור היו
 שוים והכת' ל"א יחוס כאשר הוסיף בספור ולא נודע כי באו א קדמנה וכן עלית בקנה אחד סיון
 שתי"כה שבע שנים רגשות (הרמב"ן): שפח, נד: והאכלנה, סיון שיאכלו שני הרעב
 את שנות השבע וזוה למד יוסף לאמר לפרעה ויקנני את כל אכל השנים העובות וגו', והיה
 האכל לפקדון לארץ לשבע שני הרעב (לקחון פס' ל"ה ול"ו), כי ראה שהפרות והשבלים
 העושות תבואה אל קרב הדעות (הרמב"ן): ויקץ פרעה, ויישן מיד ויחלם וגו', בין
 שינת שבע לשנה שנייה רגיל תלום להתחלף לענין אחר ועדיין אינו טוחן לב להבין שזה תלום
 הוא עד שבגמרה שינתו וכיעור לגמרי ואז וייקץ פרעה לנבסוף והנה תלום אכל עד עתה לא ידע
 (הרמב"ן): (ה) שבלים, לשון רבות נקטות ואם הוין כמ"ס, כשכניס ופגנשים, ולכן
 באלו

בַּקְנָה אַחַד בְּרִיאוֹת וּמְכוֹת :
 וְהִנֵּה שִׁבְעַ שְׁבָלִים דְּקוֹרָה :
 וְשִׁדּוּפֵת קָדִים צְמַחוֹת אַחֲרֵיהֶן :
 וְהַתְּבַלְעָנָה הַשְּׁבָלִים הַדְּקוֹת
 אֶת שִׁבְעַ הַשְּׁבָלִים הַבְּרִיאוֹת
 וְהַמְלֵאוֹת וַיִּקְצַן פְּרָעָה וְהִנֵּה
 חֵלּוּם : ח וַיְהִי בַבֶּקֶר וַתַּפְעֵם

אונד גוטע אהרען אין איינעם
 האלמע אויפשאפען :
 (ו) אונד זיבען אנדרע אהרען,
 דיננע, אונד פֿאַם אומווינד
 אויז געדראָפען : וויכען נאָך
 איהנען : (ז) אללויך דיא דיננע
 אהרען פֿערש־ונגען יענע
 זיבען קערניגטע אונד פֿאַללע
 אהרען : פרעה ערוואַכטע,
 אונד ויהע, עז וואָר אייך
 טרויים : (ח) דעז סאַרגענז
 דרויף וואָרד זיין געטירט
 בעאונרוהיגט

תרגום אונקלוס

רש"י

בַּקְנָה אַחַד פְּטִיטוֹ וְשָׂקוֹ : (ו) וְהָא
 שִׁבְעַ שְׁבָלִין לֶקְצוֹ וְשָׂקִיפּוֹ קָרוּם
 צְמִיחָן כַּתְּרִיקָן : (ז) וּבְלָעוּ שְׁבָלֵי
 לַקְּתָא יַת שִׁבְעַ שְׁבָלֵי פְּטִיטָא
 וְשָׂקִיפָא וְאֶתְעַר פְּרָעָה וְהָא חֵלְמָא :
 (ח) וְהִנֵּה בַּבֶּקֶר וַתַּפְעֵם רוּחָא

בַּקְנָה אַחַד פְּטִיטוֹ וְשָׂקוֹ : (ה) בַּקְנָה אַחַד *
 טוֹדִיל בְּלַעוּ (וּבְרַשׁ'י כ"י טוֹד'וֹ וְהוּא הַנְּכוּן
 וּבְל' אַ חֵלְמָא) : בְּרִיאוֹת * שִׁי' כֵּס בְּלַעוּ (בְּל' א'
 גוֹנְד * קְרַעַפְטִיג) : (ו) שְׁדוּפֵת * הַלִּי' *
 בְּלַעוּ (וְהוּא עַלִּי' דַּעַשׁ בְּל' א' אֲזִיגְשָׁלֶאֱנִין) *
 שְׂקִיפֵן קִדּוּם חַבּוּטוֹת לְשׁוֹן מְשַׁקֵּף חַבּוּט תַּמִּיד
 עַלִּי' הַדְּלֵת הַמְּכַה עַלְיוֹ : קָדִים * רוּחַ מוֹרְחֵי *
 שְׂקוֹרִין בִּישׁ' א' (וְהוּא בְּמִדְיָנָה הַעֲלֻוּעִטִּין) :
 (ז) הַבְּרִיאוֹת * שִׁי' כֵּס בְּלַעוּ : וְהִנֵּה חֵלּוּם *
 (ח) וַתַּפְעֵם רוּחָא * וְעַתְּמָא רוּחִיָּה מִקְשָׁקֵת
 בְּתוֹבָה

באור

באור התארים במימון קטן הנקבות, בריאות וטבות : בקנה אחד, זהו סימן לשונע לכל
 גרעין שבע שבליים (הרשב"ם), ולשון רש"י בקנה אחד, טוֹדִיל בְּלַעוּ עַכ"ל וּבְרַשׁ'י כ"י
 טוֹד'וֹ, וְהוּא הַנְּכוּן, וּבְל' אַ חֵלְמָא) : בְּרִיאוֹת, על דרך ההשאלה בשבליים כלומר מלאות,
 וכתב רש"י שיי"ש בלעו, וּבְל' א' (גוֹנְד, קְרַעַפְטִיג) : (ו) שְׁדוּפֵת קָדִים, הוּא לְקוֹת
 הוֹרַע מְרוּחַ קָדִים הַנְּכַנֵּס בְּשַׁבְלֵים עַד שֶׁלֹּא נִשְׁלַם בְּשׁוֹלֵם וְלֹא יִגְמַלּוּ חַיֵּי אֲמַר וּשְׁדַפְּה לְפָנֵי קָמָה
 (עַלִּיבֵים ב' י"ט כ"ו), טַרְס הַיּוֹתוֹ קָמָה כִּי כֹאשֶׁר נִגְמַר יִקְרָא קָמָה * (רַד"ק בְּשַׁרְשִׁי' שְׁרַשׁ שְׂקָף),
 וְלִשׁוֹן רַשׁ' יוֹשְׁדוּפֵת, הַלִּיז' א' בְּלַעוּ, [וּבְרַשׁ'י כ"י הַשְּׁלִד' א', (וּנְקָרָא עַלִּיד' עַשׁ, בְּל' א'
 אֲזִיגְשָׁלֶאֱנִין)], וְשְׂקִיפֵן קִדּוּם (הוּא ת"א על שְׁדוּפֵת קָדִים), חַבּוּטוֹת, לְשׁוֹן מְשַׁקֵּף חַבּוּט
 תַּמִּיד עַל יְדֵי הַדְּלֵת הַמְּכַה עַלְיוֹ עַכ"ד : קָדִים, רוּחַ מוֹרְחֵי שְׂקוֹרִין בִּישׁ' א' עַכ"ל, וְהוּא שֶׁ
 כּוֹלֵל לְכָל רוּחַ קָר, וּבְמִדְיָנָה אֲשֶׁר הִיא עַלִּי' וְלִי קָרָא רוּחַ מוֹרְחֵי בִישׁ' א', לְפִי שֶׁהוּא עוֹבֵר
 עַל הַרִי שֶׁלֵּג וְקָרָא אֲשֶׁר בְּמִדְיָנָה (הַעֲלֻוּעִטִּין) : צְמַחוֹת אַחֲרֵיהֶן, דְּוָנָה מִמֶּנּוּ אֵל הַפְּתִיחַן כִּי ז'
 שְׁנֵי הָרַעֲב בָּא אַחַר ז' שְׁנֵי הַשְּׁבַע וְלֹא הָיוּ בַּעַת אֶחָד : (ז) וְהִנֵּה חֵלּוּם, כְּמוֹ וְהִנֵּה הִיא לֹא (לְעִיל
 כ"ט כ"ה), אֲנִל עַד עַתָּה הָיָה סְנוּב שְׂרָאָה מִעוֹלָם חֵלּוּם * (הַרְשָׁב"ם), וְרַשׁ'י כְּתוּב וְהִנֵּה חֵלּוּם,
 וְהִנֵּה נִשְׁלַם חֵלּוּם שֶׁלֵּם וְהוֹצֵרְךָ לְפוֹתֵרִים, וְנִכְוֵן הוּא נִסְמַח שְׁפִי' רַע סְטוּרָו לְוִהַנָּה חֵלּוּם,
 הָרַגִּים שֶׁחָבַל הִיא חֵלּוּם אַחַד בְּעַמּוֹ שֶׁהִיא נִרְאָה לִי בְּחֵלְטוֹ שֶׁנִּסְיָ שֶׁהִיא בְּאוֹתוֹ הַנְּעַמֵד בִּישְׁבוֹ
 שֶׁל חֵלּוּמוֹ הַרְאָשָׁן עַכ"ל, וַיִּבְעַ תְּרַגַּם וְהָא הוּא חֵלְמָא, כּוּן לְדַבְרֵי הַרְשָׁב"ם, וְכֵן מִתּוֹרַגַּם
 בְּל' א' (אֲנִל וְשֶׁב, עַשׁ וְאֵלֶּךְ אִיין עַדוּים) : (ח) וַתַּפְעֵם רוּחָא, נְתַלְמַסָּה דַּעַתּוֹ, טְרִישַׁפְּטָא
 בְּלַעוּ

רוחו וישלח ויקרא את כל
הרממי מצרים ואת כל
חכמי הויספר פרעה להם את
חרמו ואין פותר אותם

לפרעה

בעאורוהיגט, עד שיקטע,
אונד לים אללע בילדער
שריפטקונדיגע פאן מצרים,
אונד ארבע אהרע וויזע
מאנגער רופען: ערצעהלסטע
איהען ווינען טרוים, אלליין
קיינער וואוסטע איהן דעם
פרעה

רש"י

תרגום אונקלוס

ושלח ויקרא את כל חרשי מצרים
ות כל חפיטקה ואשתעי פרעה
להון את חלטייה ולית דפשיד ותהון
לפרעה

בתוכו כפעמון * ונבוכדנצר אומר ותתפעם
רוחו (דניאל ב') לפי שהיו שם שתי פעימות
שכחת המלום והעלמות פתרונו: חרטומי *
הנחלים נטימו מתים שואלין בעצמות * טימי
הן עבמות כלשון ארעי ובמאנה בית שהיו מלא
טימי

באור

בלע"ז (ובל"א פרשטארדן, פרוואנדלט), ומאז לבקר ולדעת הפתרון, וכן בדניאל (ג'
ג') ויאמר להם המלך כלום חלמתי ותתפעם רוחי לדעת את החלום * (הרש"ס), ורש"י כתב
ותפעם רוחו ומטרפא רוחיה (הוא תרגומו של אונקלוס וי"ע), מקשקשת בתוכו כפעמון, וכן
חבר הרד"ק בשרשי' שרש פעם, את הולם פעם (ישעי' מ"א'), מעבין זה מלשון שגר ובתורה
וקשקוש, וכן פעמון זה ורמון (שמות כ"ח ל"ד) לפי שהוא מתקשקש וחתכתת בעגבל שנתוכו,
אלל היא מליכה נכבדת אל הרוח שנאדם שאינה מיושבת מחמת הצער, שאליה מן הגוף הנוסף
ונאמר, ועל פי הכוונה האמתית השייכת אלל הרוח תרגם המתרגם האשכנזי (באונרוהיגט),
וקמלה מבנין נפעל כמו נפעמתי ולא אדבר (תהלים ע"ה'), חרטומי, חרטום היא מלה
מורבעת שרשה ארבע אותיות, וכתב הראש"ע שיתכן להיות ארמית או מצרית, וכתב
עוד בפירושו לדניאל (ג' ב'), כי הם חכמי התולדות היודעים העיקרים ותולדות כל דבר
וכל מעשים שיעשו בלשון וכן כתוב בחרטומי מצרים, לפיכך קרא להם נבוכדנצר בעבור שהם
יודעים עיקר החלומות ואיך תראה הגשם חזיונות הלילה עכ"ל: והמתרגם האשכנזי הסתים
עם חכם אחד שפטר המלה הזאת מגזרת חרט, והוא' סוסף מעבין ויזר אותו בחרט (שעי' ל"ב
ד'), בחרט אנוש (ישעי' ח' א'), והוא' הכלי אשר בו עשין רשעי' בנין קשה, והוא' א' הרשע,
והדבר ידוע שנתחל מלאכת הכתיב' נרשמו כל הענינים והרעיונים ע"י ציורים ורשעים נקראים
(היראגליכן או בילדשריפט), והיתה הכתיבה ההיא מצי' אלל אנשי מצרי', ובה העליון
כהנייהם וחכמייהם את חכמות המולדות והתחטולות ומעשה הכשפים מעבני התהון, כי לא
הנינו אותה כי אם הבהנים וראשי העם, ועוד היים נאלרו הציורי' והתמונות הקן, וסתר
אין אותם, ויתכן אם כן שנקרא חרטום האיש העובד התמונות והמריטום ההם, וידוע
להשתמש בהם ולפתרם כראוי, והם היו החכמי' והעובדי' וסותרו החלומות בוצרים:
ואין פותר אותם לפרעה, כותרים היו אותם אלל לא לפרעה שלא היה קולם נכנס בלבו
ולא היה לו קורת רוח במתרגום שהיו אומרים לו שבע בנות אתה מוליד שבע בנות אתה קוצר *
(רש"י), וכן פי' הרש"ס, והוא' עב"ר, ומפורש שם עוד פתרון אחר שפתרו לו, ונאמר
הישר בוסר עוד פתרונים רבים, והסנה שלא נכנסו בלבונו כתב ר"ע ספורטו ח"ל ואין פותר
אותם, מפני שחטבו שהם שנים טעו בפתרון כי בחלק הראשון היתה הסנה הפועלת והתמונות
בבד שהן המדות חורשות והיאור העשקה ובחלק השני היתה הסנה הצורית והתכליתית בלב'
והם האנשים עכ"ל, אלל פרעה הבין שמהם חלום אחד הם כח"ש נפסוק שלפני זה: והנה
לפי זה שב' אותם על החלום ואמר לשון רבים בעבור שנאנה פעמים, והרד"ק בשרשים שרש את
כ"א אותם, מהם, כש

מקץ מא

תרגום אשכנזי רפה

לפרעה: טוידבר שר המשקים
את פרעה לאמר את חטאי
אני מזכיר היום: פרעה קצף
על עבדיו ויתן אתי במשמור
בית שר הטבחים אתי ואת שר
האפים: יא ונתלמה חלום

פרעה רעט צו דייטען:
(ט) דא רעדעטע דער אבער-
שענק פאר פרעה, וויא
פאלגט: איך מוס מיינע פער-
ברעכען הירמיט געדענקען:
(יא) פרעה וואר איינזט
איבער ווינע דינער ערצירנט:
אונד טהאט מיך אין פער-
האפט, אין דעם הויזע דען
אבריוטען פאן דער לויב-
וואכע, מיך אונד דען אבער-
אין

באקמיינטער: (יא) וויר האטטען ביידע

תרגום אונקלוס

ד ש י

לפרעה: (ט) וטליל רכשקי עם
פרעה למימר ית סורחנא אנא מרבר
יוטאדין: (י) פרעה רגז על עבדוהי
ותב יתי במטרת בית רב קטוליא
נתי ויתרב נחתוטי: (יא) ונתלמנא חלמא

טייטא מלא עצמות: ואין פותר אותם
לפרעה פותרו היו אותם אבל לא לפרעה
שלא היה קולן ככנס באזניו ולא היה לו קורת
רוח בפתרוכס שהיו אומרו שבע נכות אתה
מוליד

כליליא

כליליא

באור

פאתי את העיר (שמו' ט' כ"ט), מן העיר, והתנחלתם אתם (ויקרא' כ"ה מ"ו), מהם,
חטו אותם (שופטים' כ"א כ"ב), סי' מהם, ואין מכל זה ראיה לדבריו, לפי שבכל המקומות
הללו אותם הוא סימן הפעול, וכאן ישוב לפי דבריו על הפועל, ואין כן משפט הלשון: (ט)
את פרעה, אונקלוס תרג' מן פרעה, ויב' ע תרגס קדס פרעה, והוא נאות לפני מלכו,
וכן מתורגם בל"א: את חטאי אני מזכיר היום, אע"פ שאזכיר חטאי מוכרח אני לספר
דבבוא: (י) פרעה קצף על עבדיו, כל פרעה בלשון מזכיר מלך, וכן נקראים כל
מלכי מזכיר, ושל פלשתיים אבימלך חפי' ביאי דוד, בשנותו את טעמו לפני אבימלך (תהלים
ל"ד א'), ושל ירושלים מלכי גדק, ביהושע אדני גדק מלך ירושלים (יהושע י' א' וג'), ובימי
דוד על דברתי (אני מנטיח שתייה) מלכי גדק (מלך ירושלים) (תהלים ק"ד), ושל עמלק
אנג, בימי משה וירם מואנג מלכו (במדבר כ"ד ז'), ובימי שאול אנג מלך עמלק (שמואל א'
ע"ו ח' ו' ול"ב), אף כאן פרעה לשון מלכות כי בשמו של מלך אין תומדין לפניו פרעה
קצף על עבדיו, אלא כך אמר לפניו המלך קצף על עבדיו, וכן לפניו, אתי פרעה (להלן
פסוק מ"ד), אני אהיה המלך לבדו כדכתיב רק הכסא אנדל מוק (שס מ'), לכך נקרא
יוסף אבדק, אב למלך, ובספר לקח טוב פירש כמותי (הרשב"ם), (והם' לקח טוב הוא
לדעת' ס' פסיקתא דרבי טוביהו ברבי אישור ז"ל שגדפס מעטו עלג' ספרים ויקרא במדבר
דבריו, וס' בראשית ושנות הם כ"י, וס' בראשית מתחיל הדרוש על הפסוק כי לקח טוב
נתתי לכם וגו', פי קנת יין הראשונים נתנו שנות לספריהם ע"ש ההתחלה כמו מדרש חזית
ע"ש התחלתו חזית איש מזכיר וגו', ומדרש שוחר טוב ע"ש התחלתו שוחר טוב יבקש רטון
וגו'), וכן כתב הראב"ע, וס' הישר סופר בארוב' מתי התחילו שם לקרוא את מלכיהם
כן ובנת הדבר, ואין להאריך פה: אהו ואת שר האפים, אף על פי שאמר אתי שנה
על אפני הדברים שנייהם כי כן דרך הלשון כמו ואם באמת ובתמים (שופטים ט' י"ט),
שנה אותו מפני הדברים שהיו
ביניהם

אין אינער נאכט איינען טרוים, איך אונד ער: וויר טריימטען יעדער נאך דער בעואַנדערן בעדייטונג זיינען טרוימו: (יב) דאָזעלכוס וואָר בייא אונז איין עכרישער קנאָבע, דינער דעו אַכרייטען פֿאַן דער לייבוואַכע, וויר ערצעהלטען איהם, אונד ער דייטעטע אונדע טריימע: איינעם יעדען, וויא עו מיט זיינעם טרוימע איבעראיינ- קאם: (יג) אונד וויא ער אונז געדייטעט, זאָ איזט ער- פֿאַלגט: מיך נעמליך זעצטע טאָן ווידער אויף מיינען פֿום,

בלילה אחד אני והוא איש כפתרון חלמו חלמונו: יב ושמ אתנו גער עכרי עכד לשר הטבחים ונספרו לו ויפתר לנו את חלמותינו איש בחלמו פתר: יג ויהי כאשר פתר לנו בן היה אתי השיב על בני ואתו תלה: יד וישלח פרעה ויקרא את יוסף וירצהו מן הכבד ויגלה

אונד יענער וואָרר געהאַנגט: (יד) פרעה שיקטע הירויף, אונד לים יוסף רופען, ויא האַלטען איהן אויז דער גרובע:

ר ש י

תרגום אונקלוס

ווילד טבע בנות אתה קובר: (יא) איש כפתרון חלמו חלום הראוי לפתרון שנפתר לנו ודומה לו: (יב) גער עכרי עכד ארורי כרשעים שאין טובתם שלמה מוכירו בלשן צוין גער אטע וזין רחוי גדולה עכרי תפילי לשוננו אינו מכיר עבד וכתוב בנישמי חברים שאין עבד שלקולא לרוב בגדי שרים: איש כחלמוני לפי החלום וקרוכ לעניו: (יג) השיב על בני פרעה הנזכר למעלה כמו שאמר פרעה קנף על עבדו הרז ויקרא קנר לשון ולא פי' מי השיב לפי שאין צריך לפרש מי השיבוי שכידו להשיב והוא פרעה כן דרך כל מקראות קברים על מי שעליו לעשות הם סתומים את הדבר: (יד) מן הכבד מן בית שמתקרא לשון נחמה הוא וחקף אם אין בו עיט

בליליא חד אגא והוא גבר כפישין חלמיה חלמנא: (יב) ותמו עמא עולים עבראה עקרא לרב קטוקא ואשתעניא ליה ופשר לנא ית- חלמנא גבר כחלמיה פשר: (יג) והנה כנא רי פשר לנא כן הנהית אתיב על-שמושי ויתיה צלב: (יד) ושלח פרעה וקרא ית יוסף וארקהטוהו מן בית אסיכרי וספר

באור

גיניהם: (יא) אני והוא, הספל בזה להגיד כי ענין החטושת הי' כונעט זיה, רק שהי' לל אחד מענין מלאכתו, עד כי פותר אחר בלתי ענין וחכם גדול כוונה הי' פותר גיניהם נזה אם למות ואם לחיים: איש כפתרון חלמו, כנר פירשתינו בפ' רשפ (לעיל מ' ה'): (יב) איש כחלמו פתר, תחסר למ' ד המשעת, ור' ל' איש כחלמו כלומר לכל אחר פתר כענין חלמו, וכן פי' רש', ולשון הרשכ"ס איש כחלמו פתר, כמשמעות חלמו פתר, גם כמו שפתר לנו בן היה, והי' כאשר פתר ונ' עכ"ל: (יג) השיב, פרעה הנזכר למעלה כש שאמר פרעה קנף על עבדו, הכי מקרא קנר לשון ולא פירש מי השיב לפי שאין צורך לומר

מקץ מא

תרגום אשכנזי שר

וַיִּגְדַּל וַיִּחַלֵּף שְׁמֹלְתָיו וַיָּבֵא אֶל-
פְּרַעְיִה: שְׁנֵי טו וַיֹּאמֶר פְּרַעְיִה אֶל-
יוֹסֵף חֲלוֹם חֲלָמָתִי וּפְתָר אֵינִן
אֵתוֹ וְאֲנִי שָׁמַעְתִּי עֲלֶיךָ לֵאמֹר
הַשְׁמַע חֲלוֹם לְפִתְר אֹתוֹ: טו וַיַּעַן
יוֹסֵף אֶת-פְּרַעְיִה לֵאמֹר בְּלַעֲדֵי
אֱלֹהִים יַעֲנֶה אֶת-שְׁלוֹם פְּרַעְיִה:
וַיִּדְבֹר פְּרַעְיִה אֶל-יוֹסֵף בְּחֻלְמֵי
הַיָּגֵן עֹמֵד עַל-שֵׁפֶת הַיָּאֵר:

ער לים זיך שערען, וועכועל-
טע זיינע קליידער, אונד קאם
פֿאַר פּרעה: (טו) פּרעה
שפראך צו יוסף, איך האבע
איינען טרוים געהאבט, אונד
נימאנד קאן איהן דייטען:
איך האָרע אָבער פֿאַן דיר,
דאַס דוּאַ איינען טרוים
צו דייטען פֿערשטערהוט:
(טו) יוסף אַנטוואַרטעטע דעם
פּרעה, פֿערן פֿאַן מיר!
אַרליין גאַטט ווירד צום
וואָהלערגעהן פּרעה'ז אַנט-
וואַרטעטן לֵאסען: (זו) נון
שפראך פּרעה צו יוסף: איך
מיינעם טרויסע וואַר עו, אַלז

והגה

ווען איך אָם דאַנדע דען פֿלוסען שטינדע: אונד

תרגום אונקלוס

ר ש י

וַיִּסְפַּר וְשְׁנֵי כְסוּתָיָהּ זָעַל לְרוּת פְּרַעְיִה:
(טו) וַיֹּאמֶר פְּרַעְיִה לְיוֹסֵף חֲלָמָא חֲלִימַת
וּפְשִׁיר לִית לִיה וְאֲנָא שְׁמַעִית עֲלֶיךָ
לְמִימְר דְּאָת שְׁמַע חֲלָמָא וּמְפָשִׁיר
יִתִּיה: (טו) וְאֲתִיב יוֹסֵף ית פְּרַעְיִה
לְמִימְר לֹא מִן חוּבְמַתִּי אֱלֹהִין מִן קַדְמִין יִתְתַּבֵּי
בֵּית שְׁלֵמָא דְּפְרַעְיִה: (יז) וּמְלִיל
פְּרַעְיִה עִם יוֹסֵף בְּחֻלְמָא הָא אֲנָא קָאִים
עַל-רִבְיָא נְתָרָא:

קרוי צור פּוֹס'א בלעז (והוא פאסע בל'א
גראבן): ויגלח * מפני כבוד המלכות: (טו)
השמע חלום לפתור אתו * תאזין ותבין חלום
לפתור אותו תשמע * ל' הבנה והאזן * כמו שומע
יוסף * אשר לא תשמע לשוט אכט כדרא בלעז
(בל'א פערשטעהן): (טו) בלעדי * אין
החכמה

באור

והשיב מי שנידו להשיב והוא פרעה וכן דרך כל מקראות קדרים על מי שעליו לעשות הם
סוממים את הדבר * (רש"י): (יד) וירוצהו, שלוחי פרעה: מן הבור, פירשתי
בס' וישב (סס מ' ו'), ומלת פוֹס'א בלעז, שברש"י כאן, כמו פאס'ע, בל'א
(גראבן): ויגלח, יוסף את עבשו, או חסר הונגלח, ושעורו ויגלח אותו העגלח:
(טו) השמע חלום לפתור אחו, תאזין ותבין חלום לפתור אותו, תשמע, לשון הבנה
והחזקה כמו שמע יוסף (לקמן ע"ב כ"ג), אשר לא תשמע לשט (דברי' כ"ח מ"ט), אכטכד'רא
בלעז * (רש"י), ובל'א (פרשטעהן): (טו) בלעדי, אין החכמה משלי אלא אלהים יענה
ית ענייה צפי לשלום פרעה * (רש"י), וכן פי' הרשב"ם, ולפ'ז יקו' יענה מן ההפעיל, כי
הזיתן פתוח בשרש זה בקל ובהפעיל בעבור הרחבת העין פ"פ, וכמו ורוח מבינתי יענני (איוב
כ"ג), הוא עובר לשנים פעולים ור' ל' יכריסתי לענות, וכן כאן יענה יתן המענה צפי לשלום
פרעה, ויש מפרשים יענה, ימניח תמיד, ויניח' רא' מן כי האלהי' מענה בשמחת לבו
(קהלת כ"י ט'), והאזן מענה (הושע ב' כ"ד), וחולם גם שם הוא קרוי לענין השנת הדבור
והענין (וקו' ע"ד מליכה) וכן מתורגם פה בל'א (אכטווארטען לאזון): (יז) וידבר פרעה
אל יוסף בחלמי, בא סה ודבר בל'א לאמר אחריו, אלא כענה, וינ' ע' תרגם כאילו כתוב
לאמר

(יח) אונר אויו דעם פלרוסע קאמען הערויף זיבען קיהע, שטארק פאן פלייש אונר שאן פאן געשטאלט: אונר ווידטן אויף דער וויזע: (יט) נאך זייהנען אבער קאמען זיבען אנדערע קיהע הערויף, אויז געזעהרט, זעהר שלעכט פאן געשטאלט, אונר מאגער פאן פלייש: אויך האבע דער גלייכען עלענדו פיה אים באנצען לאנדע מערים ניכט געזעהען: (כ) דיוע אב געזעהרטען, מאגערן קיהע: פראסען דיא ערוטען זיבען געזונדע קיהע אויף: (כא) זיא קאמען אין איהרען לייב

יח והנה מן היתאר עלת שבע פרות בריאות בשר ויפת תאר והרעינה באהו: יט והנה שבע פרות אחרות עלות אחרות דלות ורעות תאר מאד ורקות בשר לא ראייתי כהנה בכל ארץ מצרים קדע: כ ותאכלנה הפרות הרקות והרעות את שבע הפרות הרואשנות הבריאות: כא ותבאנה אל

רשי

תרגום אונקלוס

החכמה משלי לא אלהים יענה יתן ענייה כפי לשונו כרעה: (יט) דלות כחושות כמו מדוע אתה ככה דל דאענת (שואל ב' יג) ורקות בשר כל לשון רקות שבמקרא חסרי פשר ובלעז גלוש"ש (בל"א נאטעיג פאוריג): כטעות

(יח) והא טו נהרא סלקו שבע תוקן פטיטון בשר ושפירו לטחיו ורעיו באחוא: (יט) והא שבע תוקן אוהרין סליקא בתריהו חסיטון וכיטיו לטחיו לתרא וחסיטון בשר לא תויתי דכותיו

בבל ארעא דמצרים לבישו: (כ) ואכלו תורתא חסיקתא וכישיטא ותשיגע תורתא קרטיקתא פטיטתא: (כא) ועלו רטעיהן

באור

לאמר: בחלמי, ראיתי כתיב'ע, או בחלמי, היה כאלו איני עווד וגו' כתרטס האשכנזי: (יח) ויפת האר, תחת מראה שנסטר הכתוב למעלה אשר פה תאר, כי זה קרוב שיה, וכן להלן במיקום ורקות אשר פה ורקות, וכן הוסיף פה דלות, וכן בחלום הזנבים הוסף גרע ושינה, אבל הכוונה אחת היא, והכלל כי בשנת האדם הדברים יוסף או יגרע או יזכה או יפסד שומר אלא שיהיה הענין אחד, ולכן גם יוסף בהזכירו ענין החלום כדי למתור, שנה שקנת פרטים, ואמר בספרות ובשכלים, הענת, כלל במלה זאת כל הפרטים, נראית בשר ויפת תאר שבכרות, ומלאת וטעות שבשכלים, ובשכלים הרעות אשר הרקות תחת דקת: (יט) דלות, כחושות כמו מדוע אתה ככה דל דאענת (שואל ב' יג ד'): ורקות בשר כל לשון רקות שבמקרא חסרי פשר ובלעז גלוש"ש (רש"י), יתכן שהוא כמו וילתו ובלעז רחוי, ובל"א (נאטעיג, פאוריג), ושרא רקק: (כא) קרבנה, הראוי לכבדו נסתות קרבן, ובה כה"א נוספת כמו אשר הכנת לבדנה (לעיל כ"ח כ"ט), עלי היו כלנה (לקן י"ב ל"ו), אשר נשא לבן אתכה (שעת ל"ה כ"ו), וגם ראוי להיו קמן לפני הכהן

קרבנה ולא נודע בירבאו אל
 קרבנה ומראיהו רע ביהו
 בתהלה ואיקץ: כג וארא בהלמי
 והנה שבע שבליים עלת בקנה
 אחד מראת וטבות: כג והנה
 שבע שבליים צנמות דקורת
 שדפות קדים צמחות אחריהם:
 כד ותבלען השבליים הדקת את
 שבע השבליים הטבות ואמר
 אל

לייב, עו וואורדע אבער ניכט
 גמערקט דאס זיא אין איהרען
 לייב געקאממען, דען איהר
 אנוועהען בלייב נאך זא
 שלעכט, וויא פאר הין: דא
 ערוואכטע איד: (כג) איד
 זאהע פערנער אין מיינעם
 טרוימע: זיבען פאללע אונ-
 גוטע אהרען אן איינעם
 האלמע אויפגעהען: (כג) נאך
 איהנען אבער קאמען זיבען
 פערטראקנעטע, דינגע אונד
 פאם אומטוינד אויגעדראשנע
 אהרען הערפאר: (כד) דיזע
 זיבען דינגע אהרען פער-
 שלאנגען יענע זיבען גוטע:

תרגום אונקלוס

רש"י

למעיהו ולא אתידע ארי עלו למעיהו
 ומחיהו בישבר בקדמיותא ואתערת:
 (כג) וחיות בהלמא והא שכע שבלין
 סלקו פתא חד מלין ושבו: (כג) והא שבע שבלין יצולקו שקיפן קדום
 אמתו פתיהו: (כד) ובלעו שבליא לקתא ות שכע שבליא טבתא ואמרת
 לחרשיא

באור

כמו באלו המוכרים, ונא בסגול שלא כמנהג: ולא נודע כי באו אל קרבנה, כך אמר
 פרעה עכשיו ליוסף עתה אחי זכור כי בשעת החטום נדמה כאילו לא באו אל קרבנה, אבל
 לזמנה לא היה ראוי לכתוב אלא ראיות האכילות שראו אז אוכלת זו, אבל מה שאשכ פרעה
 נצטו על מה שהיה תמה שמראיהו רע ככתוב לא היה ראוי לכתוב (הרשב"ם):
 (כג) צנמות, נומא בלשון ארמי סלע הרי הן כען בלא לחטות וקשות כסלע ותרגומו נכין
 לקיין חין בהן אלא הכן לפי שנתרוקנו מן הזרע, לשון רש"י, ונקבת הנוסחאות נומא ויבשות
 כנבע, והוא הנכון, שאין השבליים הדקות קשות כסלע, כמו שטען הרמב"ן ז"ל על רש"י,
 אבל הם יבשות ואין בהם לחות כסלע, ואולם מה שטען עוד על רש"י שהשבליים בעת שנתרוקנו
 מן הזרע אין בהן כן, אינה טענה, לפי שאמר הגרעין, והוא הגביע שבו הגרעין תחוב,
 גם הוא יקרא כן, והאם המיוחד לו בהיותו יבש וכדף הוא מן, וממנו יבא מתחלה הפרח,
 ותפול הפרח יבש הגרעין תחתיו, והפרח עם הגביע יחד יקראו כן, ופעמים יקרא כל א"מ מהם
 כן: והנה לדעת הרמב"ן ז"ל נטומו' כמו פירות לחתיכות הרבה, מל' רז' לפת הנטומה בקערה,
 וכן מה שפ' אנקלוס נכין לשון חתוך וחסרון, ויהי' הפך מלחות נטומות וכגון הפך מליאן,
 והדד' ק' בשרשים שרש נכין, הביא גם פת הנטומה בקערה אל ענין היובש, ופירושו פת היבשה
 כי הפת היבשה יעשו אותה פתימין קטנים לשרותם במרק בקערה, וכן נומא בדברי רז' ל'
 שהיא הסלע והשבליים הגדלות נמלעים יש בהן יובש עד שהן דקות הרבה מפני היובש עכ"ל:

איך האבע דיווען דען בילדער
שריפט קונדיגען ערצעהרט
אלליין ניאמאנד קאן מיר דוא
בעדייטונג זאגען : (כה) דא
שפראך יוסף צו פרעה ,
פרעה'ז טרוים וואר נור
איינער (דער בעדייטונג
נאך) : וואו גאטט טהון ווילל ,
האט ער דעם פרעה פאראוין
געזאגט : (כו) דוא זיבען גוטע
קיהע בעדייטען זיבען יאהרע ,
אונד דוא זיבען גוטע אהרען
בעדייטען אויך זיבען יאהרע :
ביידען איזט נור איין טרוים :
(כז) אונד דוא זיבען אב
געצעהרטע שלעכטע קיהע ,
דיא נאך איהנען הערויף גע
קאטמען , בעדייטען זיבען

אלההחרטמים ואין מגיד לי
כה ויאמר יוסף אל פרעה חלום
פרעה אחד הוא את השנים
האלהים עשה הנגיד לפרעה
כי שבע פרת הטבת שבע שנים
הנה ושבע השבלים הטבת
שבע שנים הנה חלום אחד
הוא : כי ושבע הפרות הרקות
והרעת העלת אחריון שבע
שנים הנה ושבע השבלים

הרקות

יאהרע, זא זויא דוא זיבען לעערען

תרגום אונקלוס

רשי

לחדשיא ולית דקטחי לי : (כ) ואמר
יוסף לפרעה חלום דפרעה חד הוא
ית דיי עתיד למעבר חיי לפרעה :

הרע : (כו) שבע שנים ושבע שנים כלן
זיין לא שבע יאשר נשנה חלום פעמים ,
לפי שדבר מוזמן כמו אחר לו בסוף ועל

(כז) שבע תורתא טבתא שבע שניא אינון ושבע שקליא טבתא שבע שניא
אינון חלמא חד הוא : (כז) ושבע תורתא חסיכתא ובישתא דסליקא בתרין
שבע שניא אינון ושבע שקליא

לקיאת

באור

(כד) ואין מגיד לי, הסתרון, וכן מתורגם בל"א, ולפי ר"ע ספורנו ואין מגיד לי, אלא
שכלם חשבו שהם שני חלומות וכתרו אותם על שני דברים והוא הכיר ששניהם היו חלום אחד
כאמרו ואראו בחלמי עב"ל, וכן סופר נט' הישר כמה פירושים שונים שפתרו לוחכמינו
במה חזו בכה, וכולם פתרו חלום הפירות וחלום השבלים בצ' עינים : (כה) חלום פרעה
אחד הוא, ולפיכך טעו הסופרים : (ר"ע ספורנו), והענין האשכנזי הוליל לבאר את
הכוונה, חלום פרעה אחד הוא לפי פירושו : אח אשד האלהים עשה וגי', זה
שעמד לעשות הנגיד לפרעה, כי על האלך תלויות תקטת המלכות * (הרש"ם), וזאת
זה הוא הקדמה אל סוף הסתרון ועתה ירא פרעה וגי' : (כו) שבע שנים הגה, מיל'ג
שבע שניא אינון מנשרן, וכן מתורגם בל"א (בדייטן וכן יאהרי) : חלום אחד הוא, לפי
נגינות המינות כי חלום נטפחה ואחד במרכא (כפי הנוסח שבי'ג
ומ"ק אשר הח"ת שחך ידיו עליה' כו"ש בת"ס שלי), לא יחי' אחד מאר אל חלום, רק חלום,
ביא, ואחד, נאש, וענינו חלום פרעה, אחד הוא בספרוט, וכע"ש למועלה חלום נרע

כשי

הַרְקוֹת שְׂדֵפוֹת הַקָּדִים יְהוָה
 שִׁבְעַ שְׁנֵי רַעֲבִי כִּי הוּא הַדְּבָר
 אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־פְּרַעֲהַ אֲשֶׁר
 הָאֱלֹהִים עָשָׂה הִרְאָה אֶת־
 פְּרַעֲהַ: כִּי הִנֵּה שִׁבְעַ שְׁנֵים־בָּאוֹת
 שִׁבְעַ גְּדוֹל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:
 וְקָמוּ שִׁבְעַ שְׁנֵי רַעֲבִי אַחֲרֵיהֶן
 וַנִּשְׁבַּח בְּרַחֲמֵי שִׁבְעַ בְּאֶרֶץ
 מִצְרַיִם וּכְלָה הָרַעֲבִי אֶת־הָאֶרֶץ:
 וְלֹא

לעערען פֿאַם אַזטווינד אויב
 געדראַשנע, אַהרען: זי
 שטעל לען זיבען יאָהרע
 הונגערוואַנטה פֿאַר: (כט) דאַז
 איזט נון, וואָז איך דעם פרעה
 געזאָגט האָבע: וואָז גאַטט
 טהון ווילל, האָט ער דעם
 פרעה אַנגעזייגט: (כט) עז
 ווערדען זיבען יאָהרע קאַמ
 מען: פֿאַן גראַסער פֿרוכט
 באַרקייט אים גאַנצען לאַנדע
 מצרים: (ל) נאָך אַיהנען
 אָבער ווערדען זיבען יאָהרע
 הונגערוואַנטה ענטשטעהען,
 דאַס טאָן אים לאַנדע מצרים
 אַללער פֿרוכטבאַרקייט פֿער
 וְלֹא

געסען ווירד: זאָ ווירד דיא הונגערוואַנטה דאַז לאַנד פֿעררערבען: דיא

תרגום אונקלום

ר ש"י

לְקִיטָא דְשִׁקִּיפָא קִדּוּם יְהוָה שִׁבְעַ
 שְׁנֵי בִפְנֵא: (כט) הוּא פֿתַגְנָא דִּי
 מִלִּילֵית עִם־פְּרַעֲהַ רֵוִי עֲתִיד לְטַעֲבַר
 אֲחִיו לְפְרַעֲהַ: (כט) הָא שִׁבְעַ שְׁנֵי
 אֲתִין שׁוֹבַע רַבָּא בְּכָל אֶרֶעא דְּמִצְרַיִם: (ל) וַיִּקְוִמוּן שִׁבְעַ שְׁנֵי בִפְנֵא
 בְּתַרְיָהוּן וַיִּתְנִישׁוּ כָל־שׁוֹבְעֵא בְּאֶרֶעא דְּמִצְרַיִם דְּשִׁיבִי בִפְנֵא יִתְדַעֲמָא דְּאֶרֶעא:
 וְלֹא

באור

אחד הוא, וקצר כאן ולא הזכיר עולת פרעה כי סמך על הראשון, והי' ראוי לומר החלום
 אחד הוא, כי במקום שתחבר הודע' האיש, תבוא ה"א הידיעה במקומה ותשלומ', רק שש
 על פסוק הא', כמ"ג בשם הרמב"ן בפ' וישלח (לעיל ל"ו ו'), על וילך אל ארץ: הרקות,
 שראו דיק, יין והבור רק (שם ל"ז כ"ד), ואנקטם ויב'ע תרגשו לפי הכוונה, לקייתא,
 ולא כהוראת המלה, כי כן תרגשו גם דקות, ות"ח והבור רק, וגובא דיקן, ויב'ע תרגם
 וגובא סריק, אולם המתרגם האשכנזי תרגם שניהם כהוראת המלה, כי תרגם דקות (דיכני)
 ורקות (לעעדי): יהיו שבע שני רעב, בעבור שהשבע בארץ מצרים איננו מדוש גדול
 כיהיא כנן ה' הזכיר פחלה פתרון הרעות, כי הוא המדוש ותועלת החלום, כי האהים ברחמיו
 הראה לפרעה הרעב להחיות לפניו גדולה, וזה טעם ותחלינה שבע שני פרעב לבוא כאשר
 אמר יוסף כי לא נודע דברו רק בשנות הרעב (הרמב"ן): (כח) הראה, בשבע שנים
 הטובות כאמר הגיד לפרעה לפי שהיה סמך, ובשבע שני רעב כאמר הראה את פרעה לפי
 שהיה הדבר מופלג ורחוק מופל בו לשון מראה (רש"י): (כט) הנה שבע וגו' שבע
 גדול וגו', תקן הלשון המקור הוא כן, הנה שבע שנים באות אשר יהיה בהם שבע גדול
 בכל ארץ מצרים, והמתרגם האשכנזי תקנו בעלת (פאן): שבע, שם המקרה כמו רעב:
 וְלֹא

(לא) דייא פֿרוכטבאָרקייט ווירד אים לאַנדע ניכט פֿערן שפּיררט ווערדען , וועגען דערייעניגען הונגערוואַטער , דיא הערנאָך זיין ווירד : דען זיא ווירד זעהר שוועהר זיין : (לב) דאָס אַבער דעם פרעה דער טרוים צום צווייטען מאַלע ווידערהאַלט וואָרדען : בערדייטט , דאָס דייא זאַכע פֿעזט פעשלאַסען פֿאַן גאַטט , אונד גאַטט איילע , זיא אויב צופֿיהרען : (לג) נון ערוועהע זיך פרעה איינען פֿערשטאַנן דיגען אונד וויזען טאַן אויב :

לא וְלֹא יוֹדַע הַשְּׁבַע בְּאַרְצֵי מִצְרַיִם הָרֵעַב הָיָה אַחֲרֵי כֵן כִּרְכַּב הָיָה מֵאָד : לָג וְעַל הַשָּׁנוֹת הַחֲלוּם אֶל-פְּרַעֲה פְּעַמַּיִם כִּי נִכּוֹן הַדָּבָר מֵעַם הָאֱלֹהִים וּמִמֶּהָר הָאֱלֹהִים לַעֲשׂוֹתוֹ : לָג וְעַתָּה יָרָא פְּרַעֲה אִישׁ נִכּוֹן וְחָכְם וַיִּשְׁתַּחֲוֶה עַל-אַרְצֵי מִצְרַיִם :

יעשה

אונד ועטצע איהן איבער דאן לאַנד מצרים :

רש"י

תרגום אונקלוס

(לא) ולא יודע השבע הוא פתרון ולא טדע כי באור קרבנה : (לב) נכון יושען : קדם כפנא תהוא דיהי בתר פן ארי פקוף הוא לתרא : (לג) ועל דאיתני חלקא לפרעה תרמין ומנין ארי תקין בתקנא מן-קדם יי וטוחי יי לטעקריה :

באור

(ל) ונשכח כל השבע , הוא פתרון הנליעה : (רש"י) : (לא) ולא יודע השבע , הוא פתרון ולא טדע כי באור חל קרבנה : (רש"י) : (לב) ועל השנות וגו' , מלשן שנים , וסוף מקור מצבין כפעל , ובאמרו פעמים הוא תוספת באור או לפי שלשן השנות אפשר יותר משני פעמים לפיכך פירש פעמים כי יש בזה הלשן שר"ל פעמים רבות כעו כסיל זוכה באולתו (משלי כ"ז י"א) , ר"ל פעם אחר פעם כמה פעמים : (הרד"ק גשראים ערש שנה) , והראב"ע מפרש פי השנות הקלוס נפשות ובשכלים לעד כי הדבר נכון וקיים אבל בעבור כי היה פעמים בלילה אחד לעד כי יונה האלהים לעשות , ומכון הוא לדעתו בלשן הכתוב , כי בחזיו הא' באור צנינים , השנות , פעמי' , העורים על ב' ענינים שנמשכות הן , כי נכון וגו' , והוא הקיום אשר לא יאונה ולא יתבטל , וממהר וגו' , והוא שלא יתעכב עוד שני רבות , והמתרג' האשכנזי תרגם ג"כ כי נכון הדבר (פעם בעלמאן) , שוודיע ענין הקיום שלא יאונה , וממהר האלהים , הוא ענין אשר יהי' הדבר בני אסור : ועל השנות וגו' כי נכון וגו' , אשר פכתוב ועל השנות הקלוס אל פרעה פעמים , אזי פותר שורה כי נכון וגו' : (לג) ועתה ירא פרעה , איננה ענה , כימי הרשה לזה היוען לחלק נתטהו ? אבל שייך אל הפתרון , שלכן הראה לו האס כעת גם שבע שני הרעב אשר לא תהינה עד אחר עבור שבע שני השבע , בעבור כי עתה ירא פרעה וגו' , לנבו' בר לעתיות העם לשני הרעב , ואם לא הודיע אותו את ימי הרעב כעת , לא היה מתעורר לנבור בר , והיו אז כולם מתים ברעב : איש נכון וחכם , נכון שידע לנהל עם חן מזרים בלחם לפי הטף שידו , ולמכור הינתר לארצות האחרות לאסוף עוטה ומתון לפרעה , וחכם שידע לקיים התבואה שלא תרקב שיערב עם כל מין דבר הנקיים אותו בעשיו , כגון-חומטון שהזכירו רבותינו והכסף החי העשית הכניעה וכיוצא בהן וחסה

גשראים

לד יעשה פרעה ויפקד פקדים
על הארץ וחמש את הארץ
מצרים בשבע שני השבע :
לכ ויקבצו את כל השנים
הטבות הבאת האלה ויצברו
בר תחת יד פרעה אכל בערים
ושמרו : לו והיה האכל לפקדון
לארץ

(לד) פרעה טהוע אויך דיועז ,
אונד זעטצעטע בעפעהל-
האכער , איבער דאז לאנד :
אונד לאסע דאז לאנד מצרים
דען פֿינפטען אכגעכען , אין
דען זיבען יארהרען דער
פֿרוכטבאָרקייט : (לה) זיא
מאָגען דען אללען פֿאָרראַט
דינער קינפטיגען גוטען
יארהרע ואַטמעלן : אונד
שיטטען דאז געטרויידע אויף ,
אונטער דער געוואַלט
פרעה'ז , צום פֿאָרראַט אין
דען שטאָרטען , אונד פֿערוואַהרען זאָל'כען : (לו) דאָמיט דער פֿאָרראַט דעם
לאַנדע

תרגום אונקלוס

ר ש"י

(לז) וקצו חמי פֿרעה גבר סוקלתן
וחמיה וימנינה על ארעא דמצרים :
(לח) ועביר פֿרעה וימני מהיטנין על
ארעא ויגריזו ית ארעא דמצרים
בשבע שני שבעא : (לט) ויבנישון ית כל עביר שניא טבתא דאֵתִין האֵלִין ויצברון
עבירא תחות יד מהיטני פֿרעה עבירא בקרניא ויטרון : (לו) ויהא עבירא גניז
לעמא

(לד) וחמיה : כתרגומא ויטרון זכין וחמיה :
(לה) את כל אכל : שם דבר הוא לפיכך
טעמו בא' לפ ונקוד נפתח קטן ואוכל שהוא
פועל כגון כי כל אוכל חלב טעמו למטה בכף
ונקוד קטן קטן : תחת יד פרעה : נראותו
עבור שני שבעא : (לז) ויבנישון ית כל עביר שניא טבתא דאֵתִין האֵלִין ויצברון
עבירא תחות יד מהיטני פֿרעה עבירא בקרניא ויטרון : (לו) ויהא עבירא גניז
לעמא

באור

בנראות רבה ערכ כהן עפר וקוסמויות דברים אקווימין את התבואה (מדברי הרמב"ן)
ולמי כשאו הכהן הוא המנין דבר מתוך דבר , מבני טורך להודיע לו כל פרט ופרט , כי טורך
המומחה להשכיל בכלל התכלית המכוון למלך , ולהנין ממנו מעצמו בזה יגיע אליו , והכח
הוא הודיע לכלל מעשיו בדרך ובמשפט , לקרב הוועיל , ולדחות המזיק-בכמתו :
(לז) יעשה פרעה , זו הענה : ויפקד פקדים על הארץ , עין כפ' ביוזכר (א' ג') ,
ש' שם שניי הודאות השרה הוה למי בניניו , ובפרט הודאתו עם מלכת על : וחמש , כתרגומו
וירון וכן וחמיה (שמות י"ג י"ח) . (רש"י) אכל הרשעים כתב וחמש , שהמונים יגבו
חמש כל התבואות לטורך המלך אשר משפטו באר שני' לעשר כדכתיב בשמות חרשיכם וכרמיכם'
ועד (שמותל א' ח' ט') , עתה ישול פי שנים וכש כן הנהיג יוסף לבסוף על אדמת מצרים
לכרעה לחמש עם'ל , וכן פי' הראש"ע והרד"ק בשרשים שרש חמש , וכן תיב'ע והשתרגם
האשכנזי : (לה) אבל , שם דבר הוא לפיכך טעמו בא'ל' ונקוד נפתח קטן (ר"ל סגול)
ואוכל שהוא פועל כגון כי כל אוכל חלב (ויקרא ז' כ"ה) , טעמו בכ' ונקוד קטן קטן (ר"ל
זרי) . (רש"י) : ויצברו בר תחת יד , ממונה פרעה , וכל זה היה בעל כרחם של מצריים ,
ולכך כתיב ויפקד פקידים ויבדו שכן מנינו באחשוהו ויפקד המלך פקידים בכל מדינות מלכותו
ויקבצו את כל נערה וכו' אל יד הנא וגו' (אסתר ב' ג') , (וכן סופר בס' הישר כי ב' דברים
יין , א' לנשות מהם לאויר המלך , וב' שם הם יקבצו איש איש עתבות שדהו ויתנו
באחרותיהם) , ויקבצו , היא הנבייה מבעלי השדות , ויבדו , היא האסיפה אל ידי שומר
השדות , וכן לוסף תמצא ויקבץ ויבדו . (הרשב"ם) : בר , יא כי טעם בר להיות עם
שגלז

לאנדע אויפֿבעהאלטען
 ווערדע, אויף דיא זיבען
 יאהרע דער הונגערוואַטא, ^(ל)
 וועלכע אים לאַנדע מצרים
 זיין ווערדען: אונד דאָ לאַנד
 דורך דיא הונגערוואַטא ניכט
 גאַנץ אויפֿגעריכען ווערדע:
 (ל) דיא זאַלע געפֿיעל אין דען
 אויגען פרעה'ן: אונד אויֿדען
 אויגען אַללער זינער דינער:
 (לח) פרעה שפראַך צו זיינען
 דינערן: ווערדען וויר אויך
 איינען פֿינדען וויא דיזען,
 איינען מאַן, אין וועלכעם אין
 גאַטליכער גיזט איזט? ^(מ)
 (לט) אונד צו זוסף שפראַך
 ער, דאָ דיר גאַטט דיזען
 אַללעז בעקאַנט געמאַכט
 האַט: זאָ איזט נימאַנד זאָ
 זאַללוט איכער מוין

רש"י

ובאזכותו: (לו) ויהי האוכל הנבחר
 כאשר פקדון הגנוח לקיום הארץ:
 (לח) הנמלא כזה הנשכח כדן אם נלך
 ונבקשו הנמלא כמיהו הנמלא לכן תמיה
 וכן כל ה"א המשמשת בראש תיבה ונקודה
 בחטף פתח: (לט) אין נכון וחסד כעך
 הנשכח כרין גבר רי רוח נבואה טן קדם יי ביה: (לז)
 קהודע יי יתק ית כל בין לית סוכלתו וחבים פנתה: (מ)
 אף תתי טמא על

באור

לארץ לשבע שני הרעב אשר
 תהיו בארץ מצרים ולא תכרת
 הארץ ברעב: לו ויטב הדבר
 בעיני פרעה ובעיני כל עבדיו:
 לח ויאמר פרעה אר עבדיו
 הנמצא כזה איש אשר רוח
 אלהים בו: שלישי לט ויאמר פרעה
 אליוסף אחרי הודיע אלהים
 אותך את כל זאת הוין נבון
 וחכם כמוך: יי אתה תהיה על

ביתי
 פערשטענדיג אונד זאָ וויזע, אַלז דוא: (מ) דוא
 הוין

תרגום אונקלוס

לעמא דארעא לשבע שני כפנא דו
 יהוון בארעא דמצרים ולא ישחצו
 עמא דארעא ככפנא: (לו) וישפ
 פתגמא בעיני פרעה וכעיני כל
 עבדוהי: (לז) ויאמר פרעה לעבדוהו
 הנמצא כזה איש אשר רוח אלהים בו:
 (לח) ויאמר פרעה ליוסף פתח
 את תתי טמא על

ביתו

שבלי, והנכון בעיני אנקרא בר אשר מלאכת לורות או להבר * (הראב"ע), ולפ"ו יהיה ארמ
 ברה ולא ברה: אבל בערים, אב על ויכחו, ושעורו ויכחו בר (תחת יד פרעה) להיות
 אכל נעמים: ושחרו, הוא עמאר לעבדו, ושחרו האכל הנבחר, והי' תחת יד פרעה כש
 עמאר מוסגר, וטעם הנגיפה יסייע לפי זה: (לו) לפקדון, ענין נגיפה והנחה, יתק
 לכס כמו פקדון הגנוח שימנאו אותו לעת הצורך: לארץ, לנודק הארץ לשבע שני הרעב:
 (לח) הנמצא כזה, ענין נפיל והוא פעל עבר כעמאר הנמלא נעלים כזה, ויתכן להיות
 הטי' סימן המדברים, הנמלא חנטי כמיהו אם נלך ונבקשו, והם דברי פרעה אל עבדו,
 וכן ת"א ויכ' הנשכח כדן, ומלת הנמלא לכן תמיהה וכן כל ה"א המשמשת בראש התיבה
 ונקודה בחטף פתח: אשר רוח אלהים בו, בפתרון חלומות, וכל שכן לשכמת דרך ארץ *
 (הראב"ע): (לט) אחרי הודיע אלהים אותך את כל זאת, אמר אחרי שהודיע אלהים לך
 החכמה הגדולה הזאת לפתור כל החלומות הנעלמים והסתומים ולפ' יוסף דבר עכל דברך אן
 כנן

ביתִי ועל־פִּידִי יִשַׁק כָּל־עַמִּי רַק
 הַכֶּסֶּא אֲגִדֵּר כְּמוֹדִי : מֵא וַיֹּאמֶר
 פָּרְעָה אֶל־יוֹסֵף רְאֵה־נָתַתִּי אֶתְךָ
 עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם : מֵב וַיֹּסֶר
 פָּרְעָה אֶת־טַבְעֹתָיו מֵעַל יָדָיו
 וַיִּתֵּן אֶתְּהָ עַל־יַד יוֹסֵף וַיִּלְבֹּשׁ
 אֹתוֹ בְּגָדֵי־שֵׁשׁ וַיִּשֶׂם רֶבֶד הַזֹּהָב
 עַל

הווי געועצט זיין , אונד דורך
 דייענען בעפעהל זאלל מיין
 גאנצען פאלק פערפלעגט
 ווערדען : נור וואו דען טהראן
 בעטריפט , ווילל איך גראסער
 זיין אלו רוא : (מא) פרעה
 שפראך פערנער צו יוסף ,
 זיהע ! איך ועטצע דיר איבער
 דאן גאנצע לאנד מצרים :
 (מב) נאם זיינען רינג פאן
 זיינער האנד , גאב איהן יוסף
 אן זיינע האנד : קליידעטע
 איהן אין פיינער ליינוואנד ,
 אום

אונד טהאט איינע גילדנע קעטטע

תרגום אונקלוס

רש"י

ביתִי ועל מיטתך ותון כל־עמי לחוד
 בזרמי מלכותא דרין אהייקיר טוקד :
 (מא) ואמר פרעה ליוסף חוי דמניתי
 יתך על כל ארעא דמצרים :
 (מב) ואערי פרעה ית עוקתיה מעל
 ידויה ויהב יתה על ירא דיוסף ואלביש
 יתיה לכושין דבוץ ושני טניקא
 דהקבא
 על

לנקש איש נכון ומכס שאמרת לא נמלא כמוד :
 (מ) יִשַׁק יתון יתפרנס כל זרכי עמי יהו
 כעשים על ידך כמו בן משק ביתי וכמו נשקו בר
 (תהלים ב') גרניסון כלעז' (כל"א פער
 זארגונג) : דק הכסא' שיהו קודין לי מלך :
 כסא' לשון עס המלוכה כמו ויגדל את כסאו
 מוכסאך (מלכים א') : (מא) נתתי אותך
 מניתי יתך וחק על פיו כן לשון כתיבה הוא כמו
 ולתתך עליון בין לגדולה בין לשפלות נוטל
 לשון כתיבה עליו כמו נתתי אתכם נבזים
 ושפלים (מלאכי ג') : (מב) ויסר את טבעתו
 כתיבת טבעת העלך היא אות למי שניתנה לו
 להיות שני לו לגדולה : נגדיש' דבר חשיבות הוא במצרים : רביד' ענק ועל שהוא רטוף
 בטבעות

באור

ענין ומכס נכל ענין כמוד וראוי אתה לנהוג שררה ומלכות ולהיות לי למשנה : (הרעב'ן)
 (מ) יִשַׁק, שראו נשק, ודגש השון לפסרון הטר', והרד' קבשראים שרש נשק מפרטו מענין
 בזיקה מעש, כלומר להודותו לאדון, והראש' ע מפרש שיהיה נגיד הקיל, אבל רש'י פי' ח'ל :
 יתפרנס כל זרכי עמי יהו כעשים על ידך כמו בן משק ביתי (לעיל ט"ו ב'), וכמו נשקו בר
 (תהלים ב' ג'), גרניסון כלעז' עכ"ל, וכל"א (פרוזארגונג) : רק הכסא אנדל מטך ,
 ענינו מפתח או בדבר הכסא אהי' גדול מעך, ודך זה במקרא ידוע, כמו כי תהיו כאלה
 נבלת עליהם (ישעי' א' ל'), שגלת נבלת היא חזר אל אלה שהיא אלה נבלת מפתח עליה. וכן
 תאבדו בדרך (תהלים ב' ג'), תאבדו הוא פעל עומד, ור"ל שאתם תאבדו מפתח... ק
 והטעם לא תהי' לי גדולה יותר מעך כי אם גדולת הכסא, שאקרא מלך : (מא) ראה נחתי
 אתך, ת"א חוי דעניתי יתך וחק על פיו כן לשון כתיבה הוא כמו ולתתך עליון (דברים כ"ו
 א'), ונראה שבעת כתיבת טבעת על ידי יוסף אמר לו כך נותן אני אותך' (כ"כ הרשב"ם) :
 (מב) ויסר פרעה את טבעתו מעל ידו, כתיבת טבעת העלך (שהיא חותמו) היא אות
 למי שניתנה לו להיות שני לו לגדולה : (רש"י) : בגדי שש, של מצרים חשובים כדכתיב שש
 גרמקה ממצרים (יזקאל כ"ז ז') : (הרשב"ם) : רבד, ענק ועל שהוא רטוף בטבעות קרוי

אום זיינען האלו: (עג) לים
איהו אין דען אנדערן שטאט
וואגען פאָהרען, דער איהם
געהארטע, יהונד טאן רוף
פאָר איהם הער, אויף דיא
קנחע געפאלען! אלו
זעצטע ער איהן איבער דאָ
גאנצע לאַנד מצרים:
(מד) אויך שפראך פרעה צו
יוסף, אויך בין פרעה: אבער
אָהנעדן, וואָלל ניטאָנד זיינע

האנד
רש

על צו ארו: מג וירכב ארו
במרכבת המושנה אשר לו
ויקראו לפניו אברך ונתון אתו
על כל ארץ מצרים: מד ויאמר
פרעה אל יוסף הני פרעה
ובלעדיך לאזרים איש את

תרגום אונקלוס

על צו ארוה: (טג) וארכיב יתה
ברתיכא תנייתא די ליה ואכריו
קדטוהי דין אכא לטלא ופטי יתה
על קלארעא דמצרים: (מד) ואמר
פרעה ליוסף אָנא פרעה ובר טטייך
לאזרים גבר ית דיה לטייה וין
ות

צטכעות קרוי רביד וכן רבדתי ערשי (משליו)
רבדתי ערשי מרדמות בלשון משנה עוקף
רובדן של און: על הרובד שבעורה והיא
רנפה: (טג) במרכבת המשנה השני
למרכבתו היהלכת אל שלו: אברך כתרנו
דין אברך למלאך רך כל ארמי מלך: בהשפין
לא ריכא ולא בר ריכא: ובדברי אנדה דרש
דפי יהודה אברך זה יוסף שהיא אב נחמה
ורך בשנים אל בן דירוסקית עד מתי אתה
מועות עלינו את הכתובים אין אברך לא לשון
צרכים שהכל יהו נכנסין וינחין תחת ידו
כרעה: שיש יכולת בידי לגור גרות על
שלא ברשותך: דא אני פרעה אני אהיה מלך

באור

רביד, וכן רבדתי ערשי (משליו יז), רבדתי ערשי מרדמות, ובלשון המשנה עוקף רובדן של
און על הרובד שבעורה והיא רנפה: (טג) במרכבת המשנה, השניה למרכבתו היהלכת
אל שלו: (רש), והיא לפי זה משנה שם המורה השופטע מן המתואר, כמו כהני המשנה
(מלכו ב' כ"ג ד'), את משנה התורה הזאת (דברי י"ז י"ט), והרעבן ז"ל פי במרכבת
המיוחדת למשנהו של מלך, ולפי משנה תואר לאדם שהוא משנה למלך, כמו ואני אהי' לך
למשנה (שמש"א כ"ג י"ז), כימרדכי היהודי משנה (אסתר י"ג), שכל חלה משנה תואר
לא שם המורה, ולכן נאז בסגול, ומשנה התורה וכל השעות בנידי כמשפט הסמיכות
ובדבריו פירשנו הרד"ק בששים שרש רכב והראש ע, אבל אונקלוס וין ע והמתרגם האשכנזי
תרגמו כפי רש"י ז"ל, וכ"כ גם הישר ורכיבו את יוסף במרכבת השני אשר למלך הכוללת
עול מרכבת המלך, ופי' מלת מרכבה הוא שם לבוס או לכל בהמה שירכב אדם עליה, וש
שהוא שם כולל לבוסים רבים שם העולה וההונה על ידה: אברך, דקדוק העולה הוא
שהוא מבנין הפעיל, ולדעת רש"י יונה המדקדק הספרדי הוא מקור, והאלף תחת ה"א הנק
כלייד לזה נאה להנריך לפני, יחשה יחשאו השכים ודבר (יחמי כ"ה ג'), שהוא מקור
במקום השכים, וכן פי' ד"ע שפרט ח"ל אברך, כמו הנריך כלומר כל איש יכרע על
צרכיו כמו שזעקים לפני הולך למד לעס כי ליתכרע כל צדק עכ"ל: ונתון ארו עו',
מקור במקום עבר, ע"י זה נתן איש על כל ארץ מצרים, וכן תרגמו אונקלוס וי"ע

וידו ויאר רגלו בקר ארץ
מצרים: מי ויקרא פרעה שם
יוסף צפנת פענח ויתן לו את
אסנת בת פוטי פרע כהן אן
לאשה

האנר ארער ויינען פֿוס רענען
(נעהמליך ראן גערינגטע
פֿארנעהמען), אים גאנצען
לאנדע מצרים: (מה) פרעה
נענטע רען יוסף צפנת פענח,
(איינער דער דיא פֿערבארע
גענוטע דינגע זייס), האנד
גאב איהם צור פֿרויא דיא

אסנת, טאכטער פוטיפרעו רעו פרויטערן צו און: יוסף

תרגום אונקלוס

רש"י

ואת רגלו - כתרגומו: (מה) צפנת פענח *
מפרש הכפוטת ואין לפענח דמיון במקרא:
פוטיפרע * הוא פוטיפר וקרא פוטיפרע על
שנסתרם מאליו לפי שקמד את יוסף למשכב
זכור

ות רגליה למרכב על-סוסיא בקל
אקרא דמצרים: (מה) וקרא פרעה
שם יוסף גבא דמטטרן גליו ליה
יתב ליה ית-אסנת בת-פוטי פרע
רבא דאון לאיהו

באור

(מד) אנו פרעה, אני אחי' מלך ובלעדך וגו' וכוו דוגמת רק הכסא אגדל מעך * (כס"י) *
לא ידים איש את ידו ואח רגלו, לפי פאטו הוא דרך נשל, שלא יהי' רשות לאוס אדם
לעשות דבר בכל ארץ מצרים. בעניני הגנות המדינה והשורה, בלעדו, וכן כתוב בס'
הספר, את ידו ואת רגלו לנאת ולבוא על עמי בכל ארץ מצרים: (מה) צפנת פענח, כתרגומו
לשון מצרים הוא, וכן היה ירכס לקרוא לאדם בשעת שמוני' אותו על ביתם שם הראוי, וכן ויקר'
שם להושע בן טן יהושע (במדבר י"ג י'), כשנעשה משרתי, וכן ישם לדניאל בלשאר (דניאל ח'
) כהכותב די שמי' בלשאר כשם אלהיו (שם ד' ה') * (הרש"ם), ולשון הרמב"ן צפנת פענח,
חמר רבי אברהם כי אס היא מלה מצרית לא ידענו פירושה ואם מתורגמת לא ידענו שם
יוסף, ועל דעת הראשונים שאומרים המפענח נעלמים (בנוסח נשמת כל חי לפסחדים),
יתכן שקרא לו שם נכבד כלשון ארטי כי שאל לו, או שהיה האלך יודע שפת ארץ כנען
הקדונה חליו ועניני כפונה מגלה, וכן בתו (לא בתו ממש כי פרעה שהי' ביומאסה אחר הי'
זרע, ולדעת ס' הישר הוא בן נט) קראה שם עשה רבינו בלשון עמו מן הימים משיתיהו
(שמות ב' י') ואל תשתומם בעבור שקראוהו סופרי המצריים ועושים כי ישנו השמות ללשון
מזון או מורגל להם כאשר יעשה התרגום בקנתם כגון בין קדש ובין אור (לעיל כ' א'),
בין רקס ובין חגרא וכן בהרבה מן השמות ובקנתם לא ישנה דבר כאשר עשה בסיוון
מלך חשבון ובעגו מלך הכנען חולתם הרבה חס לפי מה שהיו נקראים בלשון הארמית בדורו
וכן עשו הטבריים המעתיקים עכ"ל, והנה לפי זה פי' פענח, מגלה לאחרים וכן תיב"פ
דעוין מפרסם, אבל אנקלוס תרגם דמטטרן גליון ליה, וכן מתורגם כל"א: בת פוטי
פרע כהן אן, הוא פוטיפר וקרא פוטיפרע וכו', עיין ברש"י, והוא מודרש רז"ל בסוטה
(דף י"ג ע"ב), והרש"ם כתב כי לפי הפשט אין זה פיטיפר, וכ"ה גם' הישר: כהן
אן, אנקלוס תרגם פה רנה דאון, וכן תרגם יב"ע רבא דשנים, ואחר לשונות של כהן או
כהנים תרגמו כהנא, כהניא, וכן פי' הרמב"ן כונת רש"י שהניח הדרש להגיד כי הוא שר
הטבחים, ולומר כי עם שכל כהן הוא משרת לאלהות, כאן פירושו לשון גדולה וכן כהן
הדן (שמות ג' א'), אבל לדעת הרמב"ן ענינו גם כאן אולי נעשה אח"ו כומר לע"ו, וכן
יתרו הי' כומר לע"ו וקבלת חז"ל, וסוף לשונו והאמת כי לשון כהונה שרות, אבל לא לאלהות
גלגד כי הנה ובני דוד כהנים היו (שמואל ב' ס' י"ח), ובמקומו בדברי הימים ובני דויד
הראשנים ליד המלך

זוסף בעריווטע דאז לאנד מצרים: (מז) ערוואר דריוסיג יאהר ארט, אלו ער פאר פרעה קאניג צו מצרים שטאנד: יעצט גינג ער פאן דער געגענווארט פרעה'ן הינוועג, אונד דורכריווטע דאז גאנצע לאנד מצרים: (מז) דאז לאנד בראכטע אין דען זיבען יאהרען דער פרוכטבארקייט: צו הענדע פארל אויף יעדען קארן: (מח) מאן זאממעלטע אללען פארראטה

לאשה ויצא יוסף על-ארץ מצרים: (מז) ויוסף בן-שלשים שנה בעמדו לפני פרעה מלך מצרים ויצא יוסף מלפני פרעה ויעבר בכר-ארץ מצרים: (מז) ותעש הארץ בשבע שני השבע לקמצים: (מח) ויקבץ את כל

רש"י

תרגום אונקלוס

זכור: (מז) ותעש הארץ כתרנושו, ואין הלשון נעקר מלשון עשייה: לקמצים קומן פד קם פרעה מלקא הטצורים ונפק יוסף טן קדם פרעה ועבר בקר ארעא דטצורים: (מח) וכגישו דברי ארעא בשבע שני שובקעא עבוכרא לאוצרין: עכור

באור

(א' י"ח י"ז), וכן מולך כהנים שולל (איוב י"ב י"ט), שהם נשרתי המלך וכן יכהן פאר (ישע' ס"א י'), יתלבש פאר כהן העובד שיעשו לו בגדים שלא כשאר העם לכבוד ולתפארת וכן ומידעיו וכהנויו (מלכים ב' י' י"א), ראשי נשרתי עכ"ל, וכן הסכים הרד"ק בשבטים שר כהן, והמתרגם האשכנזי תרגם פה (פריוסטר): ויעא יוסף על ארץ מצרים, ויצא מלפני פרעה באופן מורה שהיה שליט על ארץ מצרים (ר"ע ספורטו), וכן ת"ח וי"ג ונפק יוסף שליט על וכו', והמתרגם האשכנזי תרגמו כמו ויעבר בכל ארץ מצרים שנכנסו שחריו, והוא כלל ואחריו פרט: (מז) ויעבר בכל ארץ מצרים, לפרקוד הערים ולמדת עביתיהם כענין וסבב בית אל והגלגל והמנפה בענין שמואל (שמואל א' ז' י"ז), (ר"ע ספורטו) וכו' כוונת המתרגם האשכנזי: (מז) ותעש הארץ, הרשב"ם פי' ותעש הארץ, הוסיף הרבה תבואה, כמו ועשת את התבואה לשלש השנים (ויקרא כ"ה כ"א), וכן תרגם יצ"ל ואכלת ארעא וכו', וכן תרגם המתרגם האשכנזי: לקמצים, קומן על קומן יד על יד היו חונרים, לשון רש"י, וא"ת לאוצרין, והיו לדעת רש"י באור הכוונה ולא המלה, כיהא מלשון קומן משם מלא קמכו (שם ב' ב'), שהוא מלא חנרופו, אבל הרעב קיפרם כי דעת האנקלוס פה לבאר המלה ח"ל, ת"א לאוצרין כי החפירות העשויות בארץ לאוצר או לדברים אחרים יקראו קומים, באחת הפחתים (שמואל ב' י"ז ט'), תרגם יוכתן בתדא מן קומים וכן כל פחת תרגם קומא והוא קרוב מן חכר נומן (קהלת י' ט'), כי הגימ' ל חשמש נכח כמו ק"ף כאשר תשמע כמו כ"ף באל יחסר המונג (ש"ה ז' ג'), מן מסכה יינה (משליט' ב') וכנה אר כטעה ימינד (תהלים פ' י"ז), שהוא כמו גנה, ויסכרו מעינות תהום (לעיל ח' ב'), כטעם ויסגרו וכו', הכ"ף והגימ' ל בהם שיש, וישמו הקו"ף והכ"ף תמיד כמו קובע וכובע וכו' עכ"ל, והרשב"ם כתב לקומים, בקנה אחד מלא קומן שבנים ולכן ה' השבע

מוקץ מא

כל-אכלי שבע שנים אשר היו
בארץ מצרים ויתן אכל בערים
אכל שדה העיר אשר
סביבתי הנתן בתוכה: מט ויצבר
יוסף בר כחול הים הרבה מאד
עד כי חדל לספר כי אין מספר:
וליוסף ילד שני בנים בטרם

תבוא

תרגום אשכנזי שי

פארראטה דער זיבען יאהרע,
וועלכע אים לאנדע מצרים
ווארען, אונד לעגטע פאר-
ראטה אין דיא שטארטע:
נעמליך דען פארראט דען
פעלדען איינער יעדען
שטארט, וועלכעו אין
איהרעם בעצירקע וואר,
לעגטע מאן היניין: (מט) יוסף
שיטעטע געטרוידע אויף,
וויא זאנד אס מעערע, איבער
דיא מאסען פיל: זאדאס מאן
אויפהארטע צו צעהלען, דען

ען האטטע קיינע צאהל: (ג) דעם יוסף וואורדען צווייא זאהנע געבאָהרען,
בעפאר נאך

תרגום אונקלוס

עבור שבע שנים די הוואה בארעא
דמאצרים ויהב עפורה בקרויא עבור
תקל קרתא די בסתרנא יהב בגוה:
(מט) וקנש יוסף עפורה כחלא דימא
סני לחקא עד די פסק למטני ארי
לית מטנין: (ג) וקוסף איתקידו
תרין בניו עד לא עאלת

רשי

על קומן יד על יד היו אוכרים: (מח) אבל
שדה העיר אשר סביבותיה נתן בתוכה: שכל
ארץ וארץ מעמדת פירותיה ונותנין בתבוא'
מעפר המקום ומעמיד את התבואה מליקב:
(מט) עד כי חדל לספור: עד כי חדל לו
הספור לספור והרי זה מקרא קצר: כי אין
מספר לפי שאין מספר והרי כי משמש בלשון
דהא: (ג) בטרם תבא שנת הרעב: מכאן
שאלס אסור לשמש מטתו בשני רעבין:
ותרעב

באור

השבע גדול, וכן פי' ר"ע ספורנו, והרד"ק נשרשים שש קמן, וכן מתורגם בל"א: (מח)
ווקבץ את כל אכל, יוסף הנזכר למעלה וגם אחרי כן ויצבר יוסף וגו' כי חדל לספור
יוסף הנזכר, ואמר הראב"ע כי אין פי' כל כי ברעב היו מתים, וכן וכל הארץ באו עזרימי'
(להלן פסוק כ"ז), רק טעמו שקבן כל אשר יכול, ודעת הרמב"ן ז"ל שקבן את הכל אל
תחת ידו והוא נתן להם ממנו בכל שנה כדי פרנסתם שלא יבזוהו, והנכון לפי פשוטו כי
ויקבן איננו שב על יוסף לבד רק על כל העם זעמינו ויקבן הקיבן, כמו שתרגם המתרגם
האשכנזי (מאן זאממלטי) ומלות אכל כוללת כל הנאכל לאדם בר ולחס ומזון אפילו
חאנים ומוקיים וכיוצא בהן, ובר הוא התבואה שהוצרכה ברחת ובמורה, כ"כ הרמב"ן
ז"ל, ואנקלוס תרגם אוכל ובר בשוה: ויהן אכל בערים, שעורו האכל, ותמסר הכ"א
היועה, כי יסמוך על הנאמר לפניו, כמו וילך אל ארץ (לעיל לו ו'), כמ"ש שם
בשם הרמב"ן: אכל שדה העיר, הוא באור למאמר ויתן אכל בערים: (מט) כחול
הים, דרך הפלגה: עד כי חדל לספור, עד אשר חדל לו הספור לספור והרי זה
מקרא קצר: כי אין מספר, לפי שאין מספר והרי כי משמש בלשון דהא: (ג) וליוסף
ילד שני בנים, דרך כלל, אולי תאומים נולדו לפיכך אמר ילד כי נולדו בלידה אחת:
(מ"י), ולפי מה שכתנתי בהקדמה ובנאורי על יהי מארת (לעיל א' יד), נכון הוא
כמשפט

דאן יאהר דער הונגערוואַטה, קאם : וועלכע איהם אסנה סאַכטער דען פוטיפֿרע , פרויטערן צו און , געבאָהרען האַטטע : (נא) יוסף געגנטע דען ערוטגעבאָהרען מנשה : דען (ער שפראַך) גאַטט האַט מיך פֿערגעסען לאַסען , אלל מיין אונגליק , אונד דאן גאַנצע הויז מינען פֿאַטערן : (כ) דען צווייטען געגנטע ער אפֿרים : דען (ער שפראַך) גאַטט האַט מיך וואַכען לאַסען אין דעם לאַנדע מינען עלענדען : (ג) אַרױ דיה זיכען יאהרע דער פֿרוכטבאַרקייט צו ענדע וואַרען : וועלכע אים לאַנדע

תבוא שנת הרעב אשר ילדה לו אסנת בת פוטי פרע פהן און : נא ויקרא יוסף את שם הבכור מנשה כי נשני אלהים את כל עמלי ואת כל בית אבי : נא ואת שם השני קרא אפרים כי הפרני אלהים בארץ עניי : רביעי נא ותכלינה שבע שני השבע אשר היה בארץ מצרים : נא ותחלינה שבע שני הרעב לכוא

מצרים געוועזען : (כד) פֿינגען דיא זיכען יאהרע דער הונגערוואַטה און

תרגום אונקלוס

עאלת שתא דכפנא בילידת ליה אסנת בת פוטיפרע רבא דאון : (נא) וקרא יוסף ית שום פוקרא מנשה ארי אנשני יי ות כל עמלי וית כל בית אבא : (ג) וית שום תנינא קרא אפריס ארי אפשיני יי בארע שעכודי : (ג) וישלימא שבע שני שוקעא די תואה בארעא קטוצרים : (יד) ושריאה שקבע שני כפנא לכוא

באור

כמשפט הלשון בעבור שזאה מלת ילד קודם שני בניס , ואנקלוס ויב'ע תרגומה נא רביס : (נא) גשני , מן כשא , כמו חנני אלהים (סס ל'ג י"ח) מן חנן , הדגש חמת אוח החסידה , וחינו היה עגרת לא תנשני (ישעי' ע"ד א') , כשיתי טובה (איכה ג' י') , שהוא מחטופי למ'ד פעל היה לו לומר גשני , כמו עבדי רמני (שמואל ב' י"ט כ"ז) , האיש אשר בקרני (סס כ"ח ה') , רמני מן רמה את רעהו (משלי כ"ו י"ט) , כלנו , מן כלה ה' את חמתו (איכה ד' י"ח) . (הרשב"ם) , וכ"ה דעת רבי יהודה המדקדק הראשון , והי' ראוי להיות כשני על משקל סקדני , וכחשרון הא' עין הפעל געתקה נקודתה א' כ"ח הפעל , ונשתנה הקטן לפתח "תולד" בעבור הדגש שאחריו מלת יבא אחר ת"ג , אבל דעת רבי עשה הכהן הספרדי היא שהוא ענתי למ'ד ה"ז , וראוי להיות גשני בפלס צו"ג , וכל הפתח במקום החירק , ולשניהם הוא ענין שבתה , ור"ל כל כך כחן לי עושר וכבוד עד כי השכיחתי את כל עמלי שהיה לי משמחתי ונס כנ בית אבי השכיחתי , ושעורו ויקרא גו' מנשה כי אמר כי כשני וגו' וכן כי הפרני , שעות כי אמר כי הפרני וגו' : (ג) ותחלינה , ענין השלמה : (נד) ותחלינה , שרשו חלל מן הכטולים , עתיד לנסתרות ענין הקל , והי' ד הוא רק וי' ד המאך מלת לבודך שורש או שמש , כמו הי' ד במלת תסכינה (לעיל ל"ד) , והדו"ס נתן סנה עלי' כס' יסוד הניקודה שם התנועות

לְבוֹא בְּאֶשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיְהִי
 רָעַב בְּכָל־הָאָרְצוֹת וּבְכָל־אֶרֶץ
 מִצְרַיִם הָיָה לֶחֶם: 15 וַתִּרְעַב
 כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּצְעַק הָעָם
 אֶל־פְּרֹעֹה לֵלֶחֶם וַיֹּאמֶר פְּרֹעֹה
 לְכֹל־מִצְרַיִם לִכְוֹ אֶל־יוֹסֵף אֲשֶׁר־
 יֹאמַר לָכֶם תַּעֲשׂוּ: 16 וַהֲרַעַב
 הָיָה עַל כָּל־פְּנֵי הָאָרֶץ וַיִּפְרֹתָהּ

עו קאממען , וויא יוסף גע-
 שפראכען האטטע : דא וואר
 דונגערוואטטה אין אר לען
 לאנדערך , אים גאנצען לאנדע
 מצרים אבער וואר בראד צו
 בעקאטמען : (כה) אלו
 נעמליך דאן לאנד מצרים
 הונגערוואטטה צו שפיררען
 אנפינג , שריא דאן פאלק צו
 פרעה אום בראד : אבער
 פרעה שפראך צו לאנדע
 מצרים , געהט צו יוסף ! וואו
 ער איך זאגען ווירד , דאן
 טהוט : (טו) אלו נון הונגערו-
 יוסף

יוסף
 גאטטה אים גאנצען לאנדע וואר אפגעטע

תרגום אונקלוס

רשי

לְבוֹא בְּאֶשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיְהִי רָעַב
 בְּכָל־אֶרְעָתָא וּבְכָל־אֶרְעָא דְּמִצְרַיִם
 הָיָה לֶחֶמְתָּא : (כה) וּבְקִפְיַתָּא בְּלִי אֶרְעָא
 דְּמִצְרַיִם וַצִּוַת עֲמָא קְרַם פְּרֹעֹה עַל
 לְחֵמְתָא וַאֲמַר פְּרֹעֹה לְכֹל מִצְרַיִם אֲוִילוֹ
 לְוֹת יוֹסֵף דִּי יַיְמֵר לְפָנָי תַּעֲבֹדוּן :
 (טו) וּכְפִנְיָא הָיָה עַל כָּל אֶפְרֵי אֶרְעָא
 וּפְתַח יוֹסֵף

(גה) ותרעב כל ארץ מצרים * שהרקיבה
 תבואתם שאכרו חון משל יוסף : אשר יאמר
 לכם תעשו : לפי שהיה יוסף חומר להם שימולו
 וכשלא אכל פרעה ואומרי' כך הוא חומר לנו
 אומר להם ולמה לא נברתם בר והלא הכרית
 לכם ששני הרעב נחיס אמרו לו אספנו הרבה
 והרקיבה אמר להם אם כן כל אשר יאמר לכם
 תעשו הרי גזר על התבואה והרקיבה מה אם
 יגזור עלינו וכמות : (גו) על כל פני הארץ *
 מי הם פני הארץ או העשירי : את כל אשר
 בהם

באור

התנועות יסוד ל' ע"ס : ויהי רעב בכל הארצות , אשר כתיב ארץ מצרים , (וכן פי' הראב"ע),
 כי מה יגעו החוקות אם היה רעב כזה וכך אמרו נבראשית רבה בשלש ארצות בפי' קיא
 ובערביא ובפלישטיני . (הרמב"ן) , ואלו הארצות נודעת שהן סמוכות למצרים , פינקיא ,
 הוא (פניניא) , והוא שם כולל לכל גלילות צור ונידון חבל הים , והיא להלאה מקרן מזרחי'
 צפונית למצרים , ערביא היא (אראביאה) , שהיא למזרח מצרים ממש , וכמשכה לדרום
 השולם עד ים אוקיינוס וכוללת ארצות רבות , פלישטינא , היא ארץ כנען אשר הנחיל ה'
 לישראל , והאזמות קראוה כן ע"ס פלשת , והיא צפאית מזרחית ממש למצרים : ובכל ארץ
 מצרים חיה לחם , כי נתן יוסף אוכל בערים : (נה) ותרעב כל ארץ מצרים , ע"פ הדרך
 שנאמר כנה פעמים שהכתוב יכלול ופרט , יהי' גם כאן על הדרך הזה , שנפסוק הקודם
 אמר ובכל ארץ מצרים היה לחם , ועתה פרט דבריו איך יהי' זה , שנאמר יהי' הרעב גם
 במצרים , אלא שנעק העם אל פרעה , והוא שלחם אל יוסף ויוסף מוכר להם בר ולחם , וב'
 נתגלגל הדבר עד שבאו מכל הארצות למצרים , ובתוכם בחוגם בני יעקב עד סוף הספור :
 כל ארץ מצרים , פירוט אכסי ארץ מצרים , וכן וכל הארץ באו מצרימה , (בפס' ק"ז) ,
 פירוט וכל אנשי הארץ : (טו) ויפתח יוסף את כל אשר בהם , מקרא קצר הוא , ישעורו
 בתשומו , ויפתח יוסף את כל (האזנות) אשר בהם (תבואה) , ובאופן זה תרגמו אונקלוס
 וי' ע

יוסף אללע (פארראטן) רויזער) ווארין געטריידע וואר, אונד פערקויפטע אן מצרים, דען דיא הונגערו-נאטה נאס צו אים לאנדע מצרים: (נו) אונד אללע אויו דעם לאנדע אומהער קאממען נאך מצרים, צו יוסף: אום איין צו קויפען, דען דיא הונגערונאטה וואר גראס אין דעם גאנצען לאנדע:

מב (א) אלו יעקב מערקטע, דאס אין מצרים נאך געטריידע פיל וואר: שפראך ער צו ווינען זאהנען, וואו זעהט

יוסף את כל אשר בהם וישבו למצרים ויחזק הרעב בארץ מצרים: וכל הארץ באו מצרימה לשבר אל יוסף כי חזק הרעב בכל הארץ: מב א וירא יעקב כי יששבר במצרים ויאמר יעקב לבניו למה

רש"י

תרגום אונקלוס

זהו * כתרנו די בקון עיבורא: וישבור למצרים * שבר לשון עבר ולשון קנין הו' כאן משמש ל' עבר * שברו לנו מעט חוכל לשון קנין * ואל תאמר אינו כי אם כתבואה שאף ציין וחלב מנינו ולכו שברו בלא כסף וגומר (ישעיה כ"ה): (נו) וכל הארץ באו מצרימה * א יוסף לשבור * ואם תדרשהו כסדרו היה נרדף לכתוב לשבור מן יוסף:

מב (א) וירא יעקב כי יש שבר במצרים * ומהיכן ראה והלא לא ראה אלא שבע

יוסף ית כל אוצריא די בהון עבודא וזבין לטצריא וחקוף פפנא בארעא דטצריים: (נו) וכל ביידי ארעא אתו לטצריים לטובן עבודא טן יוסף ארי חקוף פפנא בקל ארעא:

מב (א) וזא יעקב ארי אית עיבור מורבו בטצריים ואשר יעקב לבנהו

באור

אב"ע והמתרגם האשכנזי: וישבר * לשון שבר שבנין הקל יאמר על המוכ' ועל הקונה כי הפעול' בזה ע"ש התבואה שנקרא' שבר לפי שהיא שובר' הרעב, [ומזאנוהו אף ציין וחלב, ולכו שברו בלוי] כסף ובלוא מחיר וין וחלב, (ישעיה כ"ה א') : וכן אמר שבר רעבון בתיכם (להלן מ"ב י"ט), ע"ד ישברו פראים כמאס (תהלים ק"ד י"א), הגה המוכר נותן השבר והקונה לוקח השבר והנה הפעולה על שניה' אבל בנין הפעיל מומנו אינו נופל אלא על המוכר לפי שהפעולה יוצאת מאתו ובנין הפעיל ברוכ הוא יוצא * (הרד"ק בפרשים שרש שבר): (נו) וכל הארץ, באה העלה הזאת על דרך הפלגת הרטוי: באו מצרימה לשבר אל יוסף, הפוך וכל הארץ באו מצרימה אל יוסף לשבר. ואם תדרשהו כסדרו היה נרדף לכתוב לשבר מן יוסף, כן פי' הראב"ע והרשב"ם, וכן הוא בנוסחאות חדשות של פירוש רש"י וז"ל, יכן מתורגם כל א', והנה אונקלוס ויכ"ע תרגמוהו, והנגינה תסכים לתרגומו, כי אם ה' פירוש מהוסף, ראוי להיות מלת לשבר נטעם מפסיק יותר מהטעמים שלפניו, ובאופן זה, וכל הארץ | באו * מצרימה || לשבר || אל יוסף:

מב (א) וירא יעקב, בעבור היות ההרגשות נתפסרות * במקום אחד נשז הראש יחליטו זו כזו כמו ראה רית בני (לעיל כ"ו כ"ז), ומתוך האור (קהלת י"א ו'), וכן